

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.**

18e jaargang nr. 4

15 juli 1989

Ere-voorzitter : J. Tytgat, ere-notaris.
Stichter-Voorzitter : G. Hebbelynck
Onder-Voorzitter : H. Collumbien.
Secretaris : R. Van Geluwe, Maïsstraat 235, 9000 Gent
Penningmeester : A. Verbeke
Archief en ruildienst : Mevr. A. Eggermont, Maïsstraat 235, 9000 Gent
Redactie-adres : Lijnmolenstraat 149, 9110 Sint-Amansberg - Gent
Administratie : Koggestraat 14 - 9000 Gent
Postrekening : 000-105.04.73-60, Heemkundige en Historische Kring
Gent, 9000 Gent.
Lidgeld : 300 fr. per jaar. Buitenland : 400 fr. per jaar. Steunende leden :
500 fr. per jaar. Beschermleden : 1000 fr. per jaar.

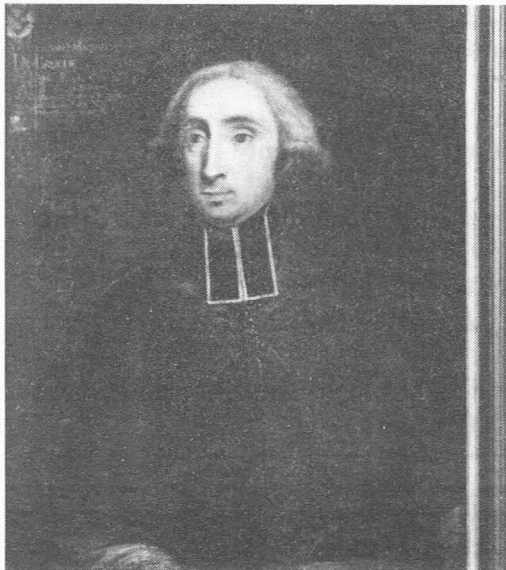
INHOUD

Begravenis van Monseigneur M. de Broglie (1766-1821) in de crypte van de Sint-Baafskathedraal te Gent	190
Inventaire archéologique : De Kruisboog met houten boog van de Sint-Jorisgilde	197
Gentse revolutionaire figuren. Deel IX. Renier Gregorius Dubosch	199
Uithangborden te Gent (Vervolg)	206
De Bende Van Hoe en Verstuyft (Vervolg)	210
Uit de Geschiedenis van de Gentse Bruggen. Hospitaalbrug - Roze-marijnbrug	221
Van alle markten thuis. Deel 11. De Turf- en Houtmarkt van de Groenen Briel, de Houtbriel en de Houtlei	226
Ganda, Gent... De Kleine man zegt er het zijne van !	233
"Ghendtsche Tydinghen" op Computer	238
Lezers schrijven ons	239
Vraag en Antwoord	242
Gênsche Prâot	243

Bibliotheek en wekelijkse bijeenkomsten : in het Documentatiecentrum voor Streekgeschiedenis, Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr. 46, Sint-Amansberg : elke zondag van 10 tot 12 uur (uitgenomen op feestdagen). Gesloten in juli en augustus. Bibliotheecaresse : Mevr. A. Eggermont

Verantwoordelijke uitgever : Hugo Collumbien, Lijnmolenstraat 149, 9110 Sint-Amansberg - Gent.

BEGRAFENIS VAN MONSEIGNEUR M. DE BROGLIE (1766-1821) IN DE CRYPTE VAN DE SINT-BAAFSKA- THEDRAAL TE GENT

Mgr. Maurice de Broglie, Copyright A.C.L.

Op 20 juli 1821 overleed Maurice de Broglie, bisschop van Gent, als banneling te Parijs. Tijdens de langdurige ziekte die aan zijn overlijden voorafging, had de bisschop aan zijn familie het verlangen uitgedrukt om begraven te worden in de crypte van de Sint-Baafskathedraal te Gent. De familie de Broglie was evenwel voldoende op de hoogte van de politiek-religieuze spanningen die aan de basis lagen van het conflict tussen de bisschop en Koning Willem I, om in te zien dat het onmogelijk was die begrafenis in de crypte te laten

doorgaan. Zij richtten daarover een verzoek naar de Franse koning, Lodewijk XVIII en bekwamen van hem op 21 juli 1821 de toelating om de bisschop voorlopig te begraven in een grafkelder van de Saint-Sulpicekerk te Parijs, de parochiekerk waar de bisschop bij zijn overlijden woonde.

Enkele dagen na de begrafenis richtte prins Amedé de Broglie op 30 augustus 1821 een brief aan het Gentse kapittel. Hij stelde de kanunniken op de hoogte van het uitdrukkelijk verlangen van Monseigneur de Broglie om te Gent begraven te worden en vroeg hen wat er nu verder moest gebeuren om die beschikkingen uit te voeren. Hij liet aan het kapittel bovendien weten dat het lichaam van de overleden bisschop met de grootste zorg gebalsemd werd en dat het hart in een afzonderlijke urne werd geborgen. Het geheel werd voorlopig begraven in een grafkelder van de Saint-Sulpicekerk. Het Sint-Baafskapittel nam evenwel geen enkel initiatief om het lichaam naar Gent te laten overbrengen. Zij waren er zich ongetwijfeld voldoende van bewust dat zo iets de gespannen verhoudingen met het Hollands Bevind alleen maar kon verscherpen. Monseigneur de Broglie bleef rusten te Parijs...

Het duurde tot 1843 eer deze aangelegenheid opnieuw ter sprake kwam. Op 15 juli van dat jaar schreef advocaat Jouhaud, door de familie de

Mgr. L.J. Delebecque.

Broglië belast met de opdracht om van de Belgische Staat de rehabilitatie van Mgr. de Broglië te bekomen, een brief naar Monseigneur L.J. Delebecque, bisschop van Gent. Meester Jouhaud had reeds contact gehad met de Belgische Overheid en dat had hem goede hoop op slagen gegeven. Hij herinnerde in diezelfde brief de bisschop van Gent aan het onderhoud dat hij met hem had in het bisschoppelijk paleis te Gent in 1841 waarbij hij met hem de rehabilitatie van de Broglië besprak. Nu vroeg hij aan de Gentse bisschop copie van een aantal documenten uit de periode 1817-1821, waaruit moest blijken dat de Gentse

vicarissen-generaal (de Meulenaere en Goethals) het bisdom Gent in die periode bestuurden in opdracht van Mgr. de Broglië en hem tot bij zijn dood als wettige bisschop erkenden. L.J. Delebecque stuurde meester Jouhaud op 22 juli 1843 alle gevraagde documenten. Over de afloop van Jouhauds opdracht vonden we verder geen spoor.

Het was ongetwijfeld naar aanleiding van dit alles dat te Gent de wens van de Broglië om te Gent begraven te worden, opnieuw ter sprake kwam. Mgr. L.J. Delebecque nam in 1846 contact op met P.J. Van Haelst, priester van het bisdom Gent die in 1817 Mgr. de Broglië volgde in zijn ballingschap naar Parijs en daar sinds 1821 als parochiepriester werkzaam was. Van Haelst, die het verlangen van de Broglië beter dan wie ook kende, was onmiddellijk bereid om mee te werken aan de realisatie van het plan om na meer dan 20 jaar de Broglië een laatste rustplaats te geven in de crypte van de Gentse kathedraal. Op 6 mei 1846 liet Van Haelst aan de Gentse bisschop weten dat ook de familie de Broglië als een man achter het plan stond. Zij wezen nochtans op een paar administratieve moeilijkheden die ons doen vermoeden dat zij er op dat ogenblik nog niet in geslaagd waren om door bemiddeling van Meester Jouhaud de rehabilitatie van de Broglië van de Belgische Staat te bekomen. Zo wees de familie de Broglië er op dat volgens hen de overbrenging van het stoffelijk overschot van Mgr. de

Broglië pas kon gebeuren nadat de Belgische Staat de veroordeling tot de ballingschap in 1817 tegen M. de Broglië uitgesproken, introk. Van Haelst drong er bij Delebecque op aan daartoe de nodige stappen te zetten en hem daarvan de documenten te laten geworden die onontbeerlijk waren om van de Franse overheid de toelating te krijgen om het lichaam van de Broglië te ontgraven en naar België over te brengen.

Monseigneur L.J. Delebecque wilde ook het advies van de Belgische Staat terzake inwinnen. Hij vroeg Pieter De Decker, katholiek parlementair, bij de regering te polsen wat zij dachten over die kwestie. De politieke situatie van ons land was op dat ogenblik nochtans niet van aard om die overbrenging te vergemakkelijken. Het laatste unionistisch-gezinde, maar homogeen-katholieke kabinet, de Theux-Malou, liep op zijn laatste benen, vooral sinds het Liberaal Congres en de oprichting van een Liberale Partij op 14 juni 1846. Dit betekende meteen het einde van het Unionisme in België, een einde waarnaar de politieke situatie sinds enkele jaren groeide. Bovendien namen leidingsgevende figuren binnen die Liberale Partij, Rogier en Lebeau, een strakke houding aan tegen de groeiende invloed van de Kerk in het openbaar leven. Dat Pieter De Decker binnen die sfeer wat verveeld zat met de vraag van de bisschop, spreekt voor zich, en zijn antwoord van 12 juni 1846 (twee dagen voor Liberaal Congres) was dan ook zeer voorzichtig. De Decker schreef in die brief dat hij de zaak had voorgelegd aan Minister van Justitie, J. d'Anethan, die het voorstel zeer onopportunity vond omwille van de gespannen politieke situatie. d'Anethan vreesde dat de overbrenging van de Broglië, zelfs als ze met de grootste discretie gebeurde, toch door de liberalen misbruikt zou worden tegen de katholieken: "... *un projet sans doute fort louable en soi, mais de nature à augmenter les clameurs d'un parti ombrageux...*". De minister van Justitie raadde, zonder te verbieden, de uitvoering van dit plan ten zeerste af en liet alles aan de verantwoordelijkheidszin van Mgr. L.J. Delebecque over. De bisschop liet het plan varen. Toen op 12 augustus 1847 het homogeen Liberaal Kabinet Charles Rogier aan het bewind kwam, scheen elke hoop op medewerking van regeringszijde verloren. En toch...

In 1863 wilde men te Gent de vijftigste verjaardag van de verbanning van de seminaristen naar Wesel met passende luister gedenken. In 1813 werden de Gentse seminaristen door Napoleon bij het Franse leger ingelijfd omdat zij trouw bleven aan de Broglië, door Napoleon gevangen genomen en de nieuwe bisschop van Gent, door Napoleon benoemd, de le Brue, niet wilden erkennen.

Bij de voorbereiding van dat jubileum kwam natuurlijk de overbrenging van Mgr. de Broglië opnieuw ter sprake. Mgr. L.J. Delebecque was dit keer vast besloten zijn plan door niets of niemand te laten dwarsbomen. Op 20 juni 1863 vroeg hij aan de Kerkfabriek van de Saint-Sulpicekerk te

Parijs de toelating om er het lichaam van Mgr. de Broglie te ontgraven en het naar Gent over te brengen. Hij stelde Abbé Van Haelst, onderpastoor van Sainte-Clotilde te Parijs aan als tussenpersoon om alles te regelen. De Kerkfabriek, de Prefect van de Parijse politie en de familie de Broglie gaven hun placet... maar wat met de Belgische regering ?

Mgr. L.J. Delebecque wist heel goed dat hij van het homogeen liberaal kabinet Rogier-Frère-Orban (1857-1867) niet veel medewerking moest verwachten. Van bij de aanvang wilde het kabinet de kerkhoven seculariseren en het beheer ervan aan de Kerkfabrieken onttrekken en aan de Gemeentebesturen toevertrouwen, zodat het begrafenisrecht voor de bisschoppen in de crypte van Sint-Baafs ook in het gedrang kwam. Mgr. Delebecque trok zijn stoute schoenen aan en op 12 juli 1863 schreef hij een korte en zakelijke brief naar Minister van Justitie Tesch. Hij liet de minister weten dat op 24 juli het lichaam van de Broglie te Gent zou aankomen om er in de crypte van Sint-Baafs begraven te worden. Hij vroeg de minister om hem, indien nodig, voor die datum de toelating te geven om dit te doen. De secretaris-generaal van het ministerie antwoordde dat de minister voor enkele dagen afwezig was en dat hij als secretaris-generaal niet bevoegd was om de toelating te geven. Van de minister zelf kwam er evenwel nooit enig antwoord.

Op 29 juli 1863, omstreeks 21.00u., kwam Van Haelst te Gent aan met de stoffelijke resten van Mgr. M. de Broglie : de kist met het gebalsemde lichaam en de urne met het hart. Alles werd voorlopig "*in loco secreto in aula episcopali*", in een geheim lokaal van het bisschoppelijk paleis, geplaatst. Diezelfde avond nog werd Van Haelst door de bisschop van Gent tot erkanunnik van Sint-Baafs benoemd. Twee dagen later, op 31 juli 1863, werd het jubileum van de verbanning van de seminaristen gevierd. De katholieke pers van die tijd gaf uitvoerig verslag van de plechtigheden, tijdens dewelke de urne met het hart van Mgr. de Broglie aan het Grootseminarie van Gent werd geschonken om er bewaard te worden in een nis in de kapel. Over de kist met het lichaam van de bisschop werd niet meer gesproken, hoewel de *Bien Public*, het katholiek dagblad van Gent, kort meldde dat het lichaam naar Gent werd overgebracht om voortaan te rusten in de kapel van het bisdom, in de schaduw van de kathedraal waar de Broglie wenste begraven te zijn.

Op 2 oktober 1864 stierf Mgr. L.J. Delebecque een plotse dood. In zijn testament van 2 mei 1862 had hij de wens neergeschreven om in de crypte van de kathedraal begraven te worden en wel in de middenste kranskapel, toegewijd aan O.L.-Vrouw. Indien dit om een of andere reden niet kon, dan wilde de bisschop een laatste rustplaats op het kerkhof van Beerlegem. Hij stelde kanunnik De Meul aan tot zijn testamentuitvoerder.

Kan. De Meul kreeg van de Gentse burgemeester de toelating om de begrafenis in de crypte te laten doorgaan. Na de uitvaartliturgie op 7 oktober 1864 bleef de kist met het gebalsemde lichaam van Mgr. Delebecque opgebaard in het koor van de kathedraal. 'Avonds om 18.00 u. werd de kist naar de crypte overgebracht en daar begraven. Alleen het Sint-Baafskapittel was hierbij aanwezig. Enkele dagen later schreef De Meul een brief naar de Minister van Justitie, de liberaal V. Tesch, om hem te melden dat hij Mgr. L.J. Delebecque, met de toelating van de Gentse burgemeester, de liberaal Charles de Kerchove de Denterghem en zich steunend op het decreet van 23 Prairial Jaar XII, in de crypte van Sint-Baafs had laten begraven. Er werd geen grafsteen geplaatst. Het verhaal als zou men na de uitvaartliturgie een ledige kist naar het kerkhof van Mariakerke hebben overgebracht om daar begraven te worden in de galerij van de bisschoppen wordt hierdoor volledig weerlegd. Enerzijds stond in alle kranten te lezen dat Delebecque in de crypte van de kathedraal begraven werd, anderzijds werd het kerkhof van Mariakerke pas in 1873 in gebruik genomen.

Maar er gebeurde die avond van 7 oktober 1864 meer in de crypte, en ook daarvan waren enkel de aanwezige kanunniken de getuigen...

In 1913 werd te Gent de honderdste verjaardag van de Weseltragedie, de verbanning van de seminaristen, herdacht. Bij de voorbereiding hiervan kwam ook het begrafenisverhaal van Mgr. de Broglie ter sprake en in het kapittel wist-men-van-horen-zeggen dat op 7 oktober 1864 niet alleen Mgr. L.J. Delebecque, maar ook Mgr. de Broglie, wiens lichaam tot dan nog steeds in het bisschoppelijk paleis bewaard werd, in de crypte begraven werd. Precies om die reden werd er "voorlopig" geen grafsteen geplaatst, maar daardoor wist men nu in 1913 niet juist meer waar de twee bisschoppen begraven lagen.

Vicaris-generaal M. De Baets en Professor F. Claeys-Bouüaert stelden een onderzoek in naar het graf van beide bisschoppen. Na heel wat zoeken vonden ze in de crypte, in de middenste kranskapel, toegewijd aan O.L.-Vrouw, een grafkelder die volledig was toegemetseld en binnenin tot boven toe met aarde was gevuld. De kelder bevatte twee boven elkaar geplaatste kisten, de bovenste was die van Mgr. de Broglie, de onderste die van Mgr. Delebecque, zoals de koperen platen, die erbij lagen, getuigden. Op 10 juli 1951 liet men, zonder het graf opnieuw te openen, op aanduiding van F. Claeys-Bouüaert, eindelijk een grafsteen in de kapel aanbrengen... maar men legde de steen 1 meter te ver. Dit bleek toen men op 28 april 1952 het graf opnieuw wilde openen. Bij die gelegenheid werd de steen op de juiste plaats gelegd. Op die steen staat te lezen :

Koperen plaat uit het graf van Mgr. de Broglie in de crypte van Sint-Baafs (Foto Chr. Vuylsteke).

Grafsteen geplaatst in 1951 op het gemeenschappelijk graf van Mgr. de Broglie en Mgr. Delebecque

Sub hoc lapide
iacent exuviae mortales
duorum Episcoporum
Dioecesis Gandavensis
Excmi. Di. Maur. de Broglie
Episcopi ab A 1807 ad 1821
necnon
Excmi. Di. Ludov. Delebecque
Episcopi ab A 1838 ad 1864

Dit alles leert ons dat men op 7 oktober 1864 van de begrafenis van Mgr. L.J. Delebecque gebruik maakte om ook Mgr. de Broglie in de crypte van Sint-Baafs een laatste rustplaats te geven, zonder zich problemen te maken over toelatingen van overheidswege. Daarom ook werden beide kisten in dezelfde kelder neergelaten, werd de kelder tot boven toe met aarde gevuld, volledig dichtgemetseld en werd er geen grafsteen geplaatst. Om alles zo geheim mogelijk te laten verlopen waren enkel de kanunniken aanwezig en wellicht een betrouwbaar vakman. Noch in de *acta capituli* noch in de *acta episcopatus* werd het relaas hiervan neergeschreven; men rekende er op dat de kanunniken dit geheim zouden doorgeven aan hun opvolgers tot men geen maatregelen van de overheid meer te vrezen had en alles openbaar kon worden gemaakt.

Mogen beide bisschoppen er nu rusten in vrede !

Ludo COLLIN

Bibliografie

- Bisschoppelijk archief Gent :
Fonds de Broglie : nr. 3.4.14. Begrafenis, testament en rehabilitatieproces van Mgr. M. de Broglie. 1821-1843.
Fonds Delebecque : Testament, overlijden en begrafenis van L.J. Delebecque. 1864.
Fonds seminarie : Viering 50 jaar Wesel. 1863.
- Acta Episcopatus, dln. 13-14-15.
- *Le Bien Public*. 1863-1864.

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE NR. 272

Op 24 september 1902 stelde Alfons Van Werveke in het Nederlands, in de rubriek "Wapens - Oudheidkundig Museum - XVIe eeuw", een fiche op over

DE KRUISBOOG MET HOUTEN BOOG VAN DE SINT-JORIS-GILDE

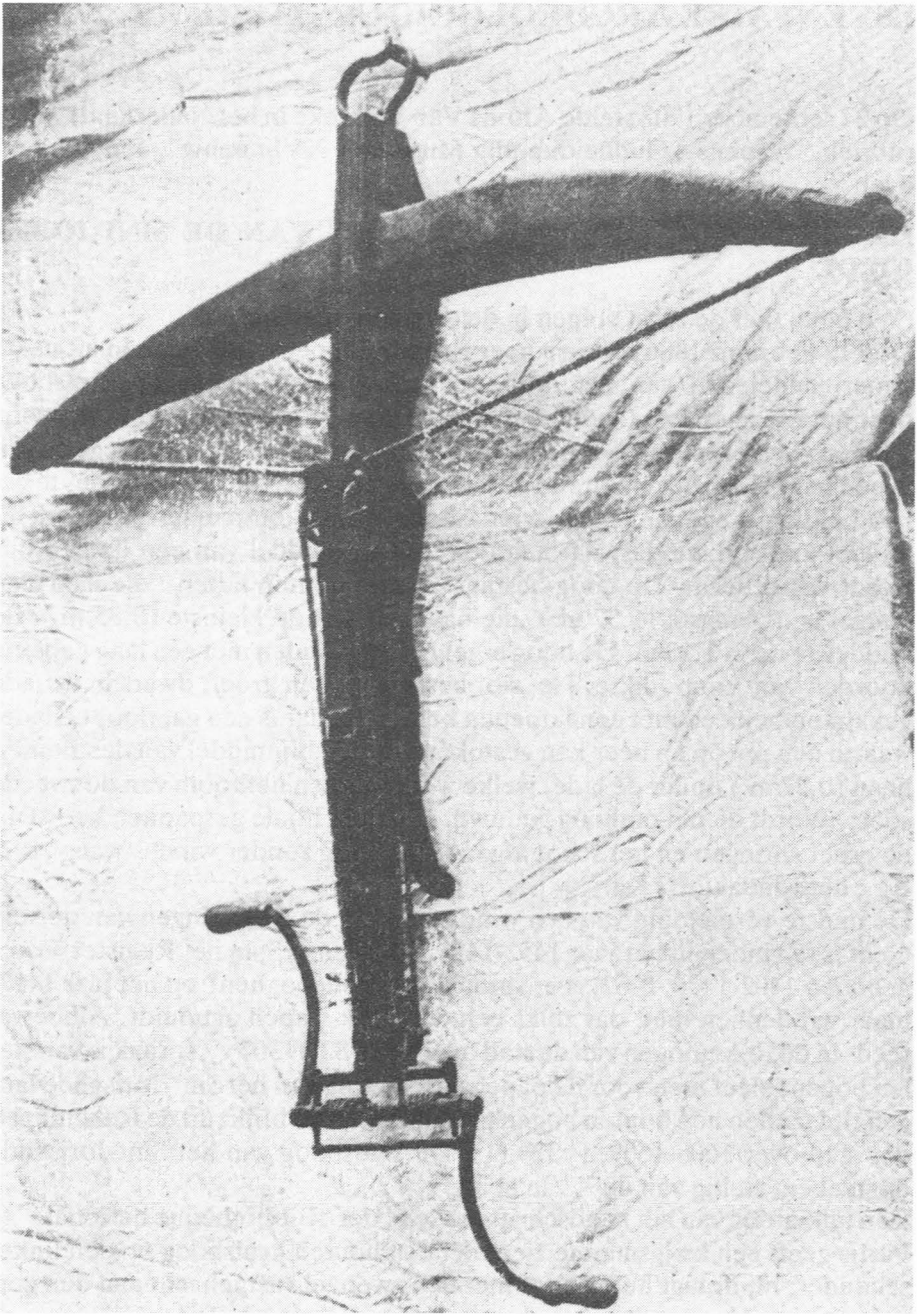
(Wij laten hier de tekst volgen in de originele spelling).

Den 12 Februari 1886 zond de heer Eugène Lippens, handelende uit naam zijner medeleden van het ontbonden Sint-Jorisgilde, dezen kruisboog naar het Museum van Oudheden om voortaan aldaar bewaard te worden. 't Is een voet- en windasboog : een voetboog, omdat de voet wordt gestoken in een beugel, op het einde van de lade aangebracht, om den boog des te gemakkelijker te spannen, - een windasboog, omdat dit spannen geschiedt bij middel van een windas, dat aan den kolf bij middel van een ijzeren bus wordt vastgehecht. De boog bestaat uit drie houten latten : die naar den beugel is de langste (1,37 m.), die naar het slot de kleinste (0,85 m.); de middelste meet 1,23 m. De boog is geheel omwonden met een laag gepekte koorden van 3 mm. dikte. Het slot bestaat uit een groef, dwars in de lade gekapt en bekleed met een latoenen belegsels; daar is een gat door de lade, waarin een pin op en neer kan gestoken worden bij middel van den houten haan (0,27 m.) onder de lade, welke werkt als een hefboom van de tweede soort. Wordt de pin omhoog geduwd, dan doet hij de gespannen koord uit de groef springen en het schot afgaan. De boog zonder windas weegt 10,8 Kg.; het windas 2,67 Kg.

De oudste vermelding van een windasboog in de Rekeningen van de stad Gent is te vinden in het jaar 1452-1453, f° 328 en 413; in het Register *Voorgeboden* 1402-1436, f° 62, is er spraak van "rolleboghen" op het jaar 1417, maar wij denken niet, dat zulks een dergelijk wapen aanduidt. Alhoewel reeds in de Rekeningen van de stad over 1481-82, f° 367 v°, spraak is van stalen bogen, bleef men voor de papegaaischieting van het Sint-Jorisgilde langen tijd nadien nog houten bogen gebruiken, zoals blijkt uit de Rekeningen der stad over 1608-1609, f° 324 (1). De kruisboog van het Sint-Jorisgilde dagteekent stellig van de XVIe eeuw.

Een miniatuur van het handschrift nr. 2644 der "Bibliothèque nationale" te Parijs geeft een krijgsman te zien met een houten kruisboog op den linker schouder; hij draagt het windas met den zwengel vastgehecht aan den gordel; de koorden met de haken hangen naar den grond (2).

- (1) Dezelfde post komt nog in 1618 en later voor, maar door een vermeerdering van toelage werd de tekst veranderd en bleef de vermelding van de soort van boog weg.
- (2) Afgebeeld in Zeller, *Charles VI*, n° 25 de l'*Histoire de France racontée par les contemporains* (Paris, Hachette, 1886, p. 53).

Kruisboog van de Sint-Jorisgilde. Foto Stadsarchief.

GENTSE REVOLUTIONNAIRE FIGUREN

Renier Gregorius Dubosch

“Boosaardig en wraakzuchtig... haatdragend, onverdraagzaam en kwelgeest... ambitieus... verscheurd door machtshonger, verblind door wraaklust... van arme drommel die hij was, werd hij in twee-drie jaar steenrijk... bracht de stad Gent onder verdrukking die zijns gelijke niet had in de hele republiek...” (1). Ziehier enkele termen en epiteta ontleend aan een brief van 9 Floreal Jaar VII (28 april 1799) die een vijftal Gentenaars naar het Corps Législatif zonden om afzetting te vragen van de commissaris van het Uitvoerend Directoire van de Centrale Administratie van het Scheldedepartement Renier Gregorius Dubosch. Wat is daar eigenlijk van aan ?

Dubosch is geen geboren en getogen Gentenaar. Hij werd geboren te Waternet op 19 april 1765 uit een welstellende burgerfamilie die gewonnen was voor de hervormingsideeën. Waarschijnlijk heeft hij te Leuven gestudeerd en is hij houder van universitaire diploma's gezien hij in 1796 postuleert voor het ambt van notaris te Gent. Hij is Vonckist geweest. Bij de intocht van de Fransen loopt hij niet onmiddellijk in de kijker. In de “Club des Amis de la Liberté et de l'Egalité” ziet men hem niet op het voorplan treden. Hij wordt door Meyer niet op de lijst geplaatst van de “Sestig Borgan als Provisioneele Representanten van het Gendsch Volk”, (bij acclamatie ofte toejuychinge gekozen door het Vergaederd Volk in de Kerke van den H. Bavo den 28 November 1792”) (2) voor de Belgische Nationale conventie (3). Maar hij moet zeker opgemerkt geweest zijn, want op 22 februari 1793 toen, dank zij allerlei slinkse manoeuvres en een groot opgezet spel, beslist werd door “het Vergaederd Volk van Gend” de aanhechting van de stad bij Frankrijk te vragen (4) werd hij secretaris van deze vergadering benoemd.

Bij de terugkeer van de Oostenrijkers na Neerwinden (1793), zoekt hij zijn onderkomen in Frankrijk en wordt er voorzitter van de “Assemblée générale des Belges réfugiés” (5), groepering die onder zijn invloed snel de radicale toer opgaat. Bij de terugkeer van de Fransen vinden we hem weer als adjunct-secretaris van het arrondissement Oost-Vlaanderen. Deze administratie moest de “Staten van Vlaanderen” (6) vervangen. Nadien wordt hij op 4 Thermidor Jaar IV (2 juli 1795) benoemd in het ambt van “agent national” (7) bij la “nouvelle municipalité de Gand et Conseil général de la Commune” (8). Een nieuwe bevordering volgt op 17 november 1795 als hij commissaris benoemd wordt van het Directoire van de administratie van het Scheldedepartement. (Fig. 1)

Vanaf dat ogenblik beschikte hij over immense bevoegdheden. Hij heeft toezicht op alle gemeentelijke administraties van de provincie. Om het even welke functionaris wordt door hem benoemd en, gezien hij een wer-

Vryheyd. Gelykheyd.

DE ADMINISTRATEURS
VAN HET DEPARTEMENT
DER SCHELDE,
Aen de Inwoonders van het zelve
Departement.

BURGERS! 6 mei 1797

Geroepen door uwen wil tot de verheven, dog moeylyke Bedieningen van Administrateurs van dit Departement, zyn Wy daer van in het bezit gefelt. De ontelbaere moeylykheden wezentlyk verknogt an de nieuwe baan die Wy moeten dootloopen, en de geringheyd van onze Administrative begaeftheden zouden Ons dezen aanzienlyken tak hebben doen schuuwen; maer den goeden geest die U-Lieden alle bezielt, de gegronde hope van in alle de Leden van uwe Municipale Administratien te vinden vrome-Mannen, en verlichte mede-werkers, als ook de vreeze van door afstand een gevaerlyk voorbeeld te geven, hebben Ons dezen tegenzin doen overwintien. Wy hebben gedagt dat, door onzen moed, door een ongeveynist en vrypoffig gedrag, door eene standvastige beueifstiging, door eene welgepaste eensgezintheyd, en doot strenge grondregels van regtmaetigheyd, Wy deze hinderpaelen zouden konnen te boven komen.

Burgers! 't is boven al het verrotwen waer mede Gy-lieden Ons wel hebt willen vereeren het gene Ons tot deze senevinding heeft verwilligt; laet dit U-Lieden verrotwen voortdueren; het zelve is van de aldergrootste noodzaakelykheyd zoo voor den goeden uytval van onze moeylyke werkingen als wel voor uwe eygen belangen. Gellieft Ons by te staen met uwen wyzen raed, en Ons te onderingten over uwe noodwendigheden, ja zelfs Ons tot Ons pligten te herroepen, is 't zaeken Wy het ongeluk hadden Ons van de zelve te verwyderen, ende, gelyk Wy durven verhopien, uwe verwagting en zal niet teeneemael verydelt wezen. Onveranderlyk besloten hebbende van de rechtmaetige Wetten der Republiek te doen uytvoeren, van uwe Regten voor te staen en van onophoudelyk d'onverzeutelykste rechtveirdigheyd voor maetregel van alle onze stappen te hebben; alle onze poogingen zullen standvastiglyk voor oogwit hebben om U-Lieden den grootsten stapel van geluk die mogelyk zal zyn te bezorgen. Is het zaeken dat Wy dit zoo gewenschte oogmerk niet teeneemael konnen bereyken, houd U-Lieden Burgers van nu af oertuygt dat dit enkel zal zyn door dien dat onzen goeden wil en onze poogingen kragteloos zullen geweeft hebben.

Gedaen in Zitting van den 17 Floreal, vyfde jaer der Franche Republiek, presint de Burgers **DE RONGHE**, Prefident; **FOSTIER, DE BRUYNE, HAESEBEYT**, Administrateurs; **DU BOSCH**, Commissaris der uytwerkende Magt; en **VAN TOERS**, Secretaris en chef.

Voor expeditie conforme:

Gesekent, **DE RONGHE**, Prefident; en
VAN TOERS, Secretaris en chef.

, Imprimeur, vis-à-vis le vieux Conseil.

Fig. 1. Manifest van 6 mei 1797, medeondertekend door Dubosch. (Archives Nationales, Parijs, F¹B^{II} Escaut (?) Verzameling E. Levis)

ker is, mag men stellen dat hij alles ziet, weet en onder controle houdt. (Fig. 2) Gezien het om een fanaticus gaat met een onbuigzaam karakter, interpreteert hij altijd de bevelen van uit Parijs letterlijk en past ze op de meest strikte en strengst mogelijke manier toe. Hij heeft twee vijanden : de gematigdheid en het gedraal, die hij aanklaagt waar hij ze ook maar aantreft, zelfs in regeringskringen. Hij wil regeren door schrik in te boezemen, om redenen die we verder zullen uiteenzetten, en gezien hij in de priesters de grootste vijanden van de republiek ziet, zal hij hen met de meeste strengheid bestrijden. Hij neemt zijn toevlucht tot leugen, zet op de meest verscheidene manieren personen onder druk, schrikt niet terug voor geweld en arrestaties en neemt zelfs zijn toevlucht tot chantage om het resultaat van

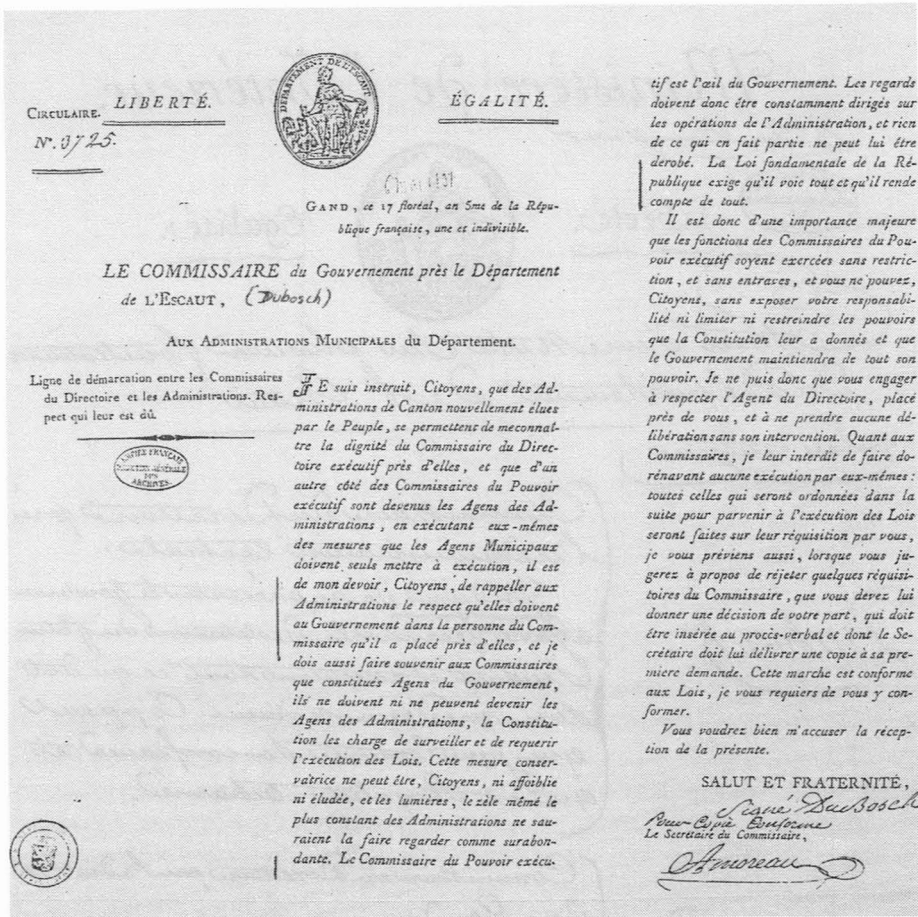

Fig. 2. Met deze circulaire herinnert Dubosch zijn medewerkers uit de administratie aan het respect en de gehoorzaamheid die hem verschuldigd zijn. Hij is het oog van de regering dat alles ziet en die over alles rekenschap moet afleggen. Het afschrift is ondertekend door zijn secretaris Amoreau. 6 mei 1797. (Archives Nationales, Parijs, F1B Escaut (?) Verzameling E. Levis)

de verkiezingen te vervalsen als hij denkt dat ze ongunstig zouden kunnen uitvallen voor de door hem gesteunde kandidaten. Hij liet denkbeeldige complotten vreten. Fabriceerde valse documenten die hij wijd en zijd liet verspreiden en zond vooral tijdens de Boerenkrijg (1789) onjuiste inlichtingen door naar het Directoire. De verbittering van de Gentenaars tegenover Du Bosch was zodanig dat zij niet aarzelden om zich rechtstreeks bij het "Directoire Exécutif" en het "Corps Législatif" te beklagen en de afzetting van de commissaris te vragen in weerwil van de rechtvaardiging die hij nog trachtte te geven van zijn houding op het gebied van zijn administratief beleid. Hij werd op 5 augustus 1799 afgezet en vervangen door zijn aartsvijand Bernard van Wambeke (9). (Fig. 3, 4 en 5)

Ministère de l'Intérieur.

B. au Commissaire

Liberté.

Egalité.

Extrait d'une note sur plusieurs fonctionnaires
du Département de l'Escaut
Les citoyens

Dubosch

Commissaire du Directoire près
l'Administration Centrale.

Indigne de se présenter le Gouverneur
ayant permis la destruction de papiers
suivants et exécutant tout ce qu'il
son medecin nommé Coppaut
qui jouit de toute sa confiance et
qui est Royaliste éclairé.

Amoreau

Commissaire du Directoire près l'adm:ⁿ
de Gand.

Requisitionnaire, sadiroit exempt. Et
chaude, sans sous-paier, et peu fait par
représenter le Gouvernement.

L'original est au 1.er Bureau

F¹⁶ II Escaut 8

Le Cam

Fig. 3. Uittreksel uit een brief van Van Wambeke, hypotheekbewaarder te Gent, aan de minister van Binnenlandse Zaken, waarin hij het boekje van Dubosch openlegt. 27 Brumaire Jaar VII, 6 oktober 1798. (Archives Nationales, Parijs. F¹⁶ II Escaut 8. Verzameling E. Levis)

l'exécution des lois impériales, —
 méritent particulièrement la
 confiance du Gouvernement, si
 au contraire vous ne croyez pas
 devoir me donner cette marque de
 satisfaction, je serai forcé
 d'abandonner une place à laquelle
 je ne tiens que par mon attachement
 pour la prospérité de la République.
 Veuillez, à votre Ministère, me
 donner sur la présente une
 réponse quel conque, vous direct
 l'inter qu'après avoir fait tout le
 bien que vous attendez de moi, je
 reçois cette satisfaction avec
 justice

Salut & Respect
 Dubosch

Fig. 4. In een lange brief van 8 blz. verantwoordt Dubosch zich over zijn daden tegenover de Minister van Binnenlandse Zaken naar aanleiding van de brief van Van Wambeke waarin deze hem beschuldigt "un factieux", een oproerkraaijer te zijn. Hij voert zijn verdediging en vraagt de minister of hij nog zijn vertrouwen geniet; "... si au contraire vous ne croyez pas devoir me donner cette marque de satisfaction, je serai forcé d'abandonner une place à laquelle je ne tiens que pour la prospérité de la République." Zoniet vraagt hij ontslag. (Archives Nationales, Parijs. F¹B II Escaut 8. Verzameling E. Levis)

In zijn "Histoire de Napoleon et de la Grande Armée en 1812" schreef generaal Ségur: "Men kan slechts de grote historische gebeurtenissen begrijpen door goed de karakters van hun hoofdrolspelers te doorgronden". Dit is vanzelfsprekend, maar we denken toch dat het evenzeer nodig is het karakter en de zeden van de massa van hun onderdanen te kennen die zonder twijfel de gekregen bevelen uitvoerden, maar die ook zonder raad te geven, of juist door er wel te geven, hun zienswijze afstemden op de algemene geestesgesteldheid van het land en op de reacties van de ene of de andere tegenover de beslissingen door henzelf of door de hogere overheid genomen en dit is het geval voor Dubosch.

recevoit
 l'original est
 au M. de
 Escaut
 Sur Dubouché,
 cop. c. 2

Le Commissaire Dubouché.
 Ministère de l'Intérieur.

Liberté. Egalité.

République Française

Extrait d'une lettre écrite au M. de l'Intérieur par le
 Conservateur des Archives Nationales à Paris
 Le 17 Brumaire. (D. Van Vambeker)

" J'annonçai en Méridor Dureau au Ministre de la police
 l'association qui existait entre le Commissaire près l'ad-
 ministration centrale et trois des administrateurs. J'y prédis que
 Malheur qui résulterait de l'aval de ce Comité, et
 je m'efforçai surtout sur l'absence de Commissaire,
 l'égotisme sur le faux protestant de malade. Je suis qu'il
 aida les artistes pour devenir les autres absences; je connais
 les moyens qu'il a mis en usage avec effet; mais je
 n'ignore pas non plus combien il est difficile d'obtenir
 la preuve de dicter le faux et de le servir protestant
 avec les vrais circonstances de la réalité

; Pétion de la révolution et administration de ce dept.
 jusqu'au mois de septembre de l'an 4, j'ai appris à
 connaître le homme: J'ai vu Le Commissaire Dubouché
 Sur ce point certain aujourd'hui près de nous Commissaire

R.M. Paris F^{1B} II Escaut 8

EMPIRE FRANÇAIS
 DIRECTION GÉNÉRALE
 DES ARCHIVES

LEVVIS - GEN

Fig. 5. Naar aanleiding van de vorige brief (Fig. 4) schrijft de minister een interne nota, die bij hogervermelde brief in zijn persoonlijk dossier gevoegd werd. Hij acht "le Commissaire du Directoire près l'administration centrale indigne de représenter le gouvernement..." (Onwaardig om de regering te vertegenwoordigen) Zijn secretaris, Amoreau, ondergaat hetzelfde lot: beiden worden ontslagen. (Archives Nationales, Parijs, F^{1B} II Escaut 8. Verzameling E. Levis)

Te Gent noemt men hem een dwingeland en het is ook juist dat hij onder alle omstandigheden blijk geeft van een blinde heerszucht, onbuigzaamheid en onverzoenlijkheid. Dat dit zo is, is in hoofdzaak te wijten aan een zekere enggeestigheid samen met een onwankelbaar geloof in de juistheid van zijn principes, die hij uitstekend waant. Hij kan niet begrijpen dat anderen anders denken dan hij en hij zou hen wel onder dwang op andere ideeën brengen. Hij zal altijd koppig en stijfhoofdig zijn en zijn reacties zijn steeds direct en gewelddadig. Het is eigenlijk een bekommernis van iedereen die met weinig middelen een bliksemcarrière heeft gemaakt. Naarmate de ideeën te Parijs wijzigen, beseft hij de onzekerheid van zijn situatie en acht het raadzaam zijn positie veilig te stellen door alle bevelen strikt uit te voeren, zodanig dat hem geen enkel verwijt van slordigheid kan gemaakt worden. Hij heeft zeer zeker een groot gevoel voor politiek, want hij wantrouwt zijn vrienden evenzeer als zijn vijanden. Hij leeft voortdurend met het spookbeeld verdrongen te worden.

Vaak haalt hij schurkenstreken uit om zijn vijand een voetje te lichten en deinst er geen ogenblik voor terug zijn toevlucht te nemen tot leugens. Het is eigenlijk ook iemand met slechts een geringe ambitie, voldaan met de positie en de macht die hij bekleed, want hij is nooit kandidaat geweest voor de Centrale Hoge Administratie van België, noch voor de Conseil des Cinq-Cents, waarvoor hij zonder moeite verkozen zou kunnen geweest zijn. Het is een man met een complexe persoonlijkheid die voorwendt "de vriend en de beschermer van het volk" te zijn, maar niets gedaan heeft om de miserie te lenigen, niets om de lonen te verhogen, niets tegen de verpletterende arbeidsduur.

We moeten echter één belangrijk pluspunt op zijn actief schrijven : en dat is de complete afwezigheid van vleierij ten opzichte van de groten. Als we het geheel van zijn omvangrijke briefwisseling doornemen, vinden we ten opzichte van het gezag meer wrange post dan brieven met lofbetuigingen.

Dubosch is te Gent een van die harde en onbuigzame mannen geweest die met een gerust geweten meer kwaad dan goed aangericht hebben. Maar hij heeft ook ontegensprekelijk, zonder het te weten, een klimaat geschapen dat gunstig was voor het aanvaarden van de Nieuwe Orde die het gevolg was van de komst van Bonaparte, want de minder willekeurige wijze waarop de administratieve en andere maatregelen toegepast werden door het consulaire regime, scheen in de ogen van de grote meerderheid van de bevolking een lotsverbetering te zijn en een gunstige factor om de hoop te doen heropleven die door de onverzoenlijkheid van de Commissaris van het Uitvoerend Directoire bij de Centrale administratie van het Scheldedepartement Renier Gregorius Dubosch de grond ingeboord was.

Fernand LELEUX
Vertaling, verklarende nota's
en documenten : Eddy LEVIS

ERRATUM

G.T. 1989 nr. 2 van 15 maart blz. 85 regel 21, lees "het jaar VI" i.p.v. "IV".

VOETNOTEN

- (1) De originele tekst luidt : "Etre malfaisant et vindictif... haineux, intolérant et persécuteur... ambitieux... dévoré de la soif de pouvoir, aveuglé par l'esprit de vengeance... de pauvre qu'il était, devient très riche en deux ou trois ans... faisant régner sur la ville de Gand une oppression qui n'a pas d'exemple dans la République entière..."
- (2) G.T. 1988 blz. 224 Fig. 1.
- (3) Was oorspronkelijk bedoeld om de nieuw veroverde gebieden te besturen, maar is uiteindelijk nooit opgericht door de aanhechting van ons land bij Frankrijk.
- (4) Zie deel VIII Fig. 2.
- (5) vertaling : "Algemene vergadering van de Belgen in ballingschap".
- (6) Het landsbestuur uit het Ancien Régime.
- (7) Nationaal vertegenwoordiger, gevolmachtigd beambte.
- (8) Gemeenteraad.
- (9) Zie deel VIII.

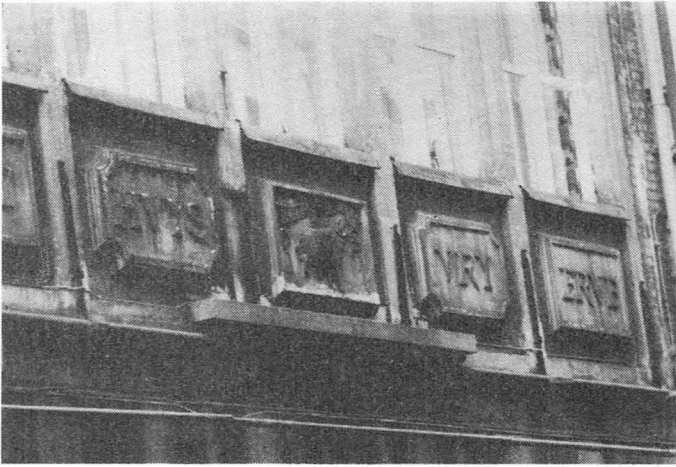
UITHANGBORDEN TE GENT (Vervolg)

Evenals de planten waren ook de DIEREN een geliefd onderwerp bij uithangtekens.

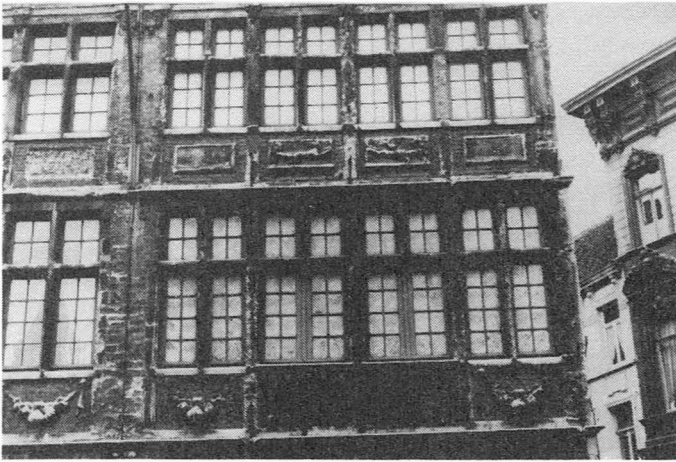
Bij het "vry huys, vry erve" "Dit es den Ram", gelegen op de *Hoogpoort*, bespraken we reeds de gevelstenen in verband met de eigenaars en hun beroep. De huisbenaming staat op het belangrijkste reliëf, een ram, afgebeeld met een fladderende banderol waarop de voornoemde benaming. Het huis dat van 1732 dateert, werd in 1892 hersteld. De benedenverdieping werd ondertussen smakeloos tot winkelruimte omgebouwd.

Op de gevelkant langs de *Burgstraat*, van het hoekhuis in de *Jan Breydelstraat* bevinden zich twee gevelstenen waarop lopende honden zijn gebeiteld. Het huis werd in het begin van de 18de eeuw gebouwd in renaissancestijl. Balusters en vruchtenslingers versieren beide gevels.

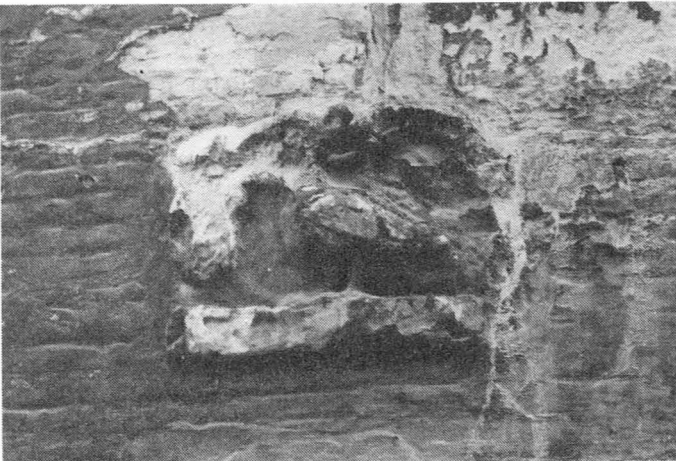
In de *Schepenhuisstraat* (hoek *Onderstraat*) staat een ondertussen gerestaureerd huis "de Rave". Tot voor een paar jaar hing er, aan de hoek zelf, een gehavende gevelsteen die nu waarschijnlijk in het Museum voor Stenen Voorwerpen berust. Deze steen werd ondertussen door twee gepochromeerde exemplaren vervangen. Het huis is waarschijnlijk 17de-

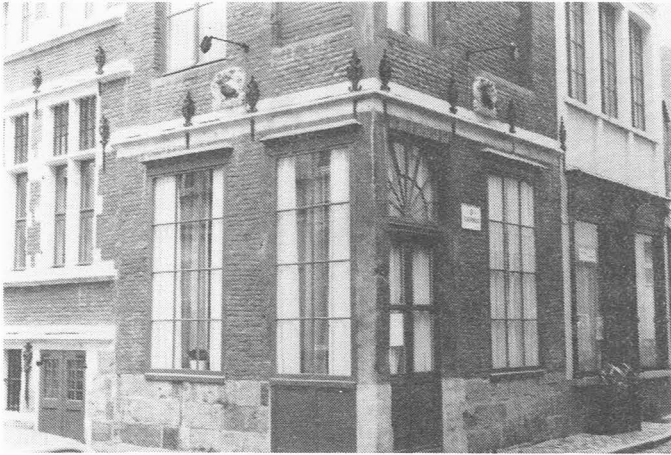
Hoogpoort 10. Dit
es den ram (1732).

Burgstraat - Jan
Breydelstraat. Lo-
pende honden.

Schepenhuisstraat 2.
De raaf.

Schepenhuisstraat 2.
De raaf.

Serpentstraat. Varken.

Veldstraat. De hazewind (Foto : Stadsarchief, Gent).

Gents Museum voor
Stenen Voorwerpen,
Int lammeken
(1619) (Copyright
A.C.L. Brussel).

eeuws. Het werd gebouwd op de plaats van de “Grooten Steen”. (31)

In de *Serpentstraat* kon men aan een “vry huys vry erva” een gevelsteen zien waarop een varken stond afgebeeld. De steen was rechthoekig met uitgeholde hoeken. Bovenaan waren er een paar eenvoudige krulversieringen.

Blijkbaar verdween de prachtige 17de-eeuwse gevelsteen “De Hazewind” die een huis in de *Veldstraat* heeft gesierd. (32) We bezitten daarvan enkel een foto in het Gents stadsarchief. Het afgebeelde dier loopt tussen weelderige voluten en plantmotieven. “De Haesewindt” was tot in de 18de eeuw een brouwerij op een der hoeken van het Molenstraatje, waar zich ook de brouwerij “Int Meulekin” bevond. Nadien veranderde de benaming in “de Valcke” en “de Spieghele”. De brouwerij “den Haesewindt” had een achterpoort bij de Recollettenbrug (33). Het huis werd in 1920 gesloopt.

In het *Museum voor Stenen Voorwerpen* bevinden zich de reliëfstenen “Int Lammeken” van 1619 en een “Zwaan” van 1714. Beide uithangtekens zijn gedateerd en de benaming van de eerst genoemde gevelsteen werd onderaan gebeiteld. “De Zwaan” bespraken we reeds in de rubriek der verhalen.

(31) Heins, A., *Inventaire Archéologique de Gand*, 22-4-1909.

(32) De “Cleenen bouck” uit de 16de eeuw (S.A.G.) vermeldt : “Een huus, ten voorhoofde in de Veltstraete, neffens de Bracke (speur- of jachthond)...”. Gaat het over ’t zelfde huis waar men, bij gebeurlijke gevelvernieuwing tijdens de 17de eeuw, voornoemde gevelsteen heeft ingemetseld ?

(33) De Potter, F., op. cit., 1901, IV, p. 63-64.

DE BENDE VAN HOE EN VERSTUYFT (Vervolg)

DE BENDE TE DRONGEN-BAARLE

Op een bepaalde dag gaf Triphon Van De Putte aan De Clercq een brief en zegde hem daarbij naar Drongen-Baarle te gaan bij Karel Lambrecht. Daar moest hij zich voordoen als accijnsbediende en van Lambrecht 2000 fr. eisen. De Clercq deed wat hem gezegd was en trok op een avond naar het opgegeven adres in gezelschap van twee andere mannen. Terwijl die twee voor het hof wachtten ging De Clercq het erf op en klopte aan de deur. De vrouw van Lambrecht, Pelagie Verdonck vroeg, zonder echter de deur te openen, wie er was en wat hij moest hebben. De Clercq antwoordde: "Ik ben accijnsbediende en ik kom voor een onderzoek.". De vrouw betrouwde het zaakje blijkbaar niet en weigerde de deur te openen. De Clercq trachtte haar nog te overtuigen door te zeggen: "Er is hier politie". Het antwoord was kort en bondig: "Het is gelijk, ik doe niet open. Ge moet maar komen als het klaar is". De Clercq bleef nog wat staan tot plots van achter het huis Karel Lambrecht verscheen met in de hand een geweer. In looppas vervoegde De Clercq zijn makkers voor het hof en toen deze hem vroegen of hij bang was repliceerde hij: "Wel neen, maar mij laten doodschieten, dat niet!". Het opzet van Van De Putte om op een bedriegelijke wijze Karel Lambrecht's beurs wat lichter te maken was mislukt, mede door de onhandigheid van De Clercq. Niet lang getreurd echter. Maar nu zou hij zich wenden tot de "groten" der bende.

In de nacht van 3 op 4 januari 1919 omstreeks 11 u komen René en Edmond Verstuyft, Raymond Van Hoe, Karel Lepierre en Oscar De Groote, aan te Drongen-Baarle. Terug is het doelwit de woning van Karel Lambrecht, op dat ogenblik rentenier. Toen deze nog brouwer was te Sint-Martens-Leerne leverde hij het bier in het café van Van De Putte.

Via een stalling trachtten de inbrekers de woning binnen te dringen, wat ondanks hevige pogingen niet lukt. Dan maar het dak op. Daar worden een aantal dakpannen gelicht en kunnen ze door de opening de zolder bereiken. Door het lawaai wordt de vrouw des huizes in de slaapkamer gewekt. Daar ze denkt dat er katten op de zolder zitten gaat ze een kijkje nemen maar bemerkt al vlug het ongewenst bezoek. Nadat ze eerst alle binnendeuren op slot heeft gedaan waant Pelagie Verdonck zich nog het veiligst op de slaapkamer waarvan ook de deur op slot gaat. Daar de benedeleden het vermoeden hebben dat de bewoners toch gewekt zijn wordt alle voorzichtigheid achterwege gelaten. De slotvaste deuren worden opengebroken en ook de deur van de slaapkamer wordt onder handen genomen. Dit lukt echter niet zo gemakkelijk maar uiteindelijk slaagt Edmond Verstuyft er in het onderste paneel te verbrijzelen. Daarop steekt hij zijn boevenkop door de opening maar krijgt prompt een slag van een stuk hout dat de moedige

vrouw ter hand heeft genomen. Dit belet hem echter niet dat hij de slaapkamer kan binnenkomen en de vrouw een slag toedient zodanig dat ze op de grond valt. Van Hoe en Lepierre kruipen nu ook op hun beurt door de opening en grijpen de man vast. De eerstgenoemde geeft Lambrecht een slag met de kolf van zijn revolver, zo hevig zelfs dat het houten belegsel ervan in stukken breekt. In de kleerkast wordt een som van ongeveer 400 fr in geld en 12.000 fr in waarden gevonden. Ook de aanwezige juwelen en enkele manskostumen worden meegenomen. Omstreeks 1 u verlaat de bende het huis en langs de Steenweg Gent-Deinze gaat het in de richting van Gent, na nog eerst over de afsluiting van de spoorweg te zijn geklauterd. Onderweg worden ze omstreeks half vier nog opgemerkt door de Drongenaar Alfons Vlerick, die ziet dat ze pakken bij zich hebben. De toenmalige politiecommissaris van Drongen, Edouard Van Kets, wordt vroeg in de ochtend van zijn bed gehaald maar deze kan slechts de gebruikelijke vaststellingen doen. Evenwel slaagt hij erin de reisweg van de bende te volgen tot aan de spoorweg Brussel-Oostende alwaar hij het spoor bijster wordt. Nog veertien dagen na het gebeurde moet Karel Lambrecht het bed houden om van de opgelopen verwondingen te herstellen.

DE BENDE TE EVERGEM EN TE WONDELGEM

Op aanraden van Maurits Bauwens wagen René en Edmond Verstuyft, Van Hoe en Lepierre een kans in de melkerij van Lieven Van de Voorde te Evergem. Met verenigde krachten wordt in de nacht van 6 op 7 januari 1919 omstreeks middernacht, door de vier genoemden een ijzeren staaf van voor het keldervenster weggetrokken waarna ze via de kelder toegang krijgen tot de woning.

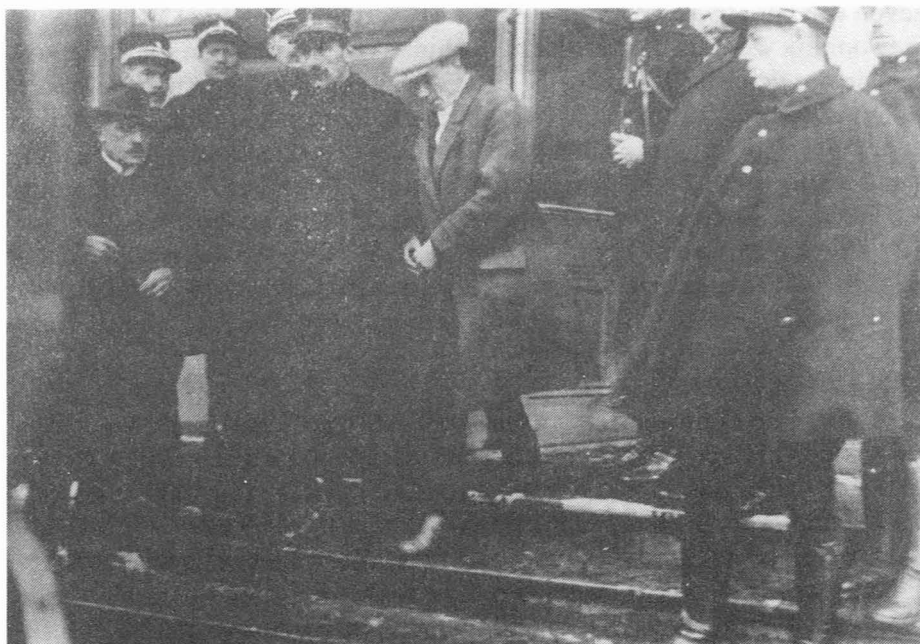
Wanneer Van de Voorde plots wakker schiet ziet hij twee man aan zijn bed staan met een zaklamp in de hand. Hij poogt zich nog te verzetten tegen de indringers en roept om hulp. De schurken grijpen hem echter bij de keel om hem het roepen te beletten, terwijl een derde (Van Hoe) een waterpot op het hoofd van de aangevallene stuk slaat. Daardoor breekt de weerstand van Van de Voorde en vergezelt gewillig de mannen naar een andere kamer waar zich de brandkast bevindt. Onder doodsbedreigingen opent hij deze en hieruit wordt een aantal waarden en geld gestolen voor een bedrag van ongeveer 45.000 fr. Ondertussen wordt de vrouw geslagen en bedreigd met een bajonet door de twee andere bandieten. Ook de kinderen worden naar beneden gehaald en een zoontje, 13 jaar oud, dat zijn moeder tracht ter hulp te komen, krijgt een slag van een geweerkolf. Na de aanslag wordt het geld in het huis van Edmond Verstuyft verdeeld. Het is ook deze laatste die later in café "Het Lantaarnke" in de Maisstraat, de 300 fr beloning voor de tip zal overhandigen aan Maurits Bauwens. Juist de gestolen waardepapieren van deze diefstal afkomstig zullen de bende in moeilijke papieren brengen. Maar later daarover meer.

Reeds lang lagen de mannen van de bende erop geslepen een bezoek te brengen aan een of andere rijke villa. Hun keus viel daarbij op het buitengoed van Van Pottelsberghe te Wondelgem. Edmond en René Verstuyft, Raymond Van Hoe, Karel Lepierre, Pieter Criel en Karel Smidt hadden de inbraak gepland in de nacht van 8 op 9 januari 1919.

Op die bewuste avond is iedereen op de aangeduide plaats aanwezig behalve Karel Smidt die wegens een ons onbekende reden niet komt opdagen. Ook René Verstuyft is niet op het appel. In de loop van de dag had hij zich dermate bedronken dat hij het wijselijker vond om in bed te kruipen. Met zijn vieren gaat het dan over de Wondelgemse meersen naar de villa van Van Pottelsberghe. Als Van Hoe over de omheining van het goed wil klimmen raakt hij een elektrische draad die een bel in werking stelt. De stilte wordt doorbroken door het schel geluid van de steeds maar verder beierende bel. De nachtelijke toeristen stuiven uiteen als een klad opgeschrikte duiven en wanneer ze zich later terug hergroeperen blijkt dat een van hen, met name Pieter Criel, er van onder is getrokken, naar huis. De drie overgeblevene vinden echter dat ze niet met lege handen naar huis kunnen. In het zelfde Wondelgem maakt Van Hoe door middel van een bajonet een opening in de kelder van de herberg van het echtpaar Van den Broecke-Dhaeninck. De drie dringen door het gat naar binnen en nemen al wat niet te heet of te zwaar is, en in zo verre ze het kunnen dragen, met zich mee. Wanneer later door de politiecommissaris van Wondelgem, Petrus Eyckelberg, de inbraak wordt vastgesteld blijken volgende zaken te ontbreken : 60 flessen wijn, 6 flessen champagne, 1 fles elixir, 15 fr. in geld, twee paar "damesbottienen" en een zilveren damesuurwerk.

DE BURGEMEESTER VAN ST.-MARTENS-LATEM KRIJGT ONGEWENST BEZOEK

Het was niet altijd de drang naar geld die de eerste beweegreden was om een of ander feit te plegen voor de bende. Soms was het hoofdmotief weerwraak. Dit was zeker het geval met de inbraak bij de burgemeester van St.-Martens-Latem. Eens had deze laatste een deurwaarder naar Van De Putte gezonden omdat deze weigerde een som geld te betalen die hij nog aan hem verschuldigd was. Van De Putte, die van Drongen afkomstig was en de streek ten westen van Gent zeer goed kende, stelde aan de bende voor een inbraak te plegen in de hofstede van Richard De Brabander. In de nacht van 15 op 16 januari 1919 slaan Edmond en René Verstuyft, Van Hoe, De Clercq, De Groote, Lepierre en Van Damme hun slag. Edmond samen met Van Hoe, De Clercq en De Groote klauteren het dak van de hofstede op en verschaffen zich toegang tot de woning via het zolderraam. Eens binnen loopt Edmond snel naar beneden om de deur voor zijn broer en de anderen te openen. De Groote verlaat onmiddellijk de woning om buiten samen met Lepierre en Van Damme de wacht op te trekken. De

De Clercq Aloïs; geb. Zwijnaarde, 14 maart 1887, metser, won. te Diksmuide.

burgemeester en zijn vrouw worden in hun bed door de indringers overvallen en erg geslagen. De echtgenote die nog het meest van al wordt mishandeld door Edmond en Van Hoe, verliest er zelfs het bewustzijn bij. De Brabander zelf wordt gedwongen zijn brandkast te openen waaruit door René voor een bedrag van ongeveer 8000 fr wordt geroofd. Daarna wordt de woning grondig doorzocht waarbij de dieven nog een partij juwelen en kledingstukken, die waardevol genoeg worden bevonden, meenemen. Plots wordt door de wacht buiten op het erf een noodsignaal gegeven waarop de bandieten hals over kop de woning verlaten zonder nochtans hun buit te vergeten. In zijn haast haalt Lepierre de haan van zijn revolver over waardoor in het huis een schot weerklinkt zonder evenwel iemand te verwonden. De muldersgast Maurice Van Wassenhove komt onderweg de bende tegen en ziet dat aan de fietsen van twee van hen geweren zijn vastgemaakt. Een van hen bleef zelfs achter omdat er iets aan zijn fiets haperde. Buiten de burgemeester en zijn echtgenote waren er ook nog een meid en twee knechten in het huis aanwezig. De dienstmeid Alida Onderbeke zal later niet veel van dit avontuur kunnen voortvertellen want bij het horen wat er zich in het huis aan het afspelen was, was ze van schrik diep onder de dekens gekropen. De twee knechten, de gebroeders Aerssens, hadden ondertussen ook het hazepad gekozen langsheen het zoldervenster. Waarschijnlijk was dit laatste er de oorzaak van dat de wacht op het erf enig onraad meende te bespeuren, waarna ze hun medeplichtigen verwittigden door het

geven van het afgesproken signaal.

Gewoonlijk werd de buit verdeeld ten huize van Edmond en soms ook wel eens in dat van Maria Van Zele, de vriendin van René Verstuyft. Het opvallendste bij deze inbraak is wel dat niet iedereen eenzelfde deel van de buit krijgt. Zo krijgt De Clercq, die reeds op een slecht blaadje staat bij Van Hoe, slechts 200 fr. Daarentegen bekomt De Grootte 600 fr en Lepierre 500 fr. Maurice De Wulf, geneesheer te St.-Denijs-Westrem, die nog diezelfde nacht naar de boerderij van De Brabander wordt geroepen, stelt vast dat de verwondingen die het echtpaar heeft opgelopen, al bij al, nog meevallen.

IN NAUWE PAPIEREN

De waardepapieren die tijdens de inbraak van 6 op 7 januari bij Lieven Van De Voorde te Evergem waren buit gemaakt zijn nog steeds in het bezit van de bende. Maar hoe ze te gelde maken ? Zeker niet te Gent of in de onmiddellijke buurt ervan, want daar bestond de kans dat men zich de inbraak te Evergem nog zou herinneren en de aangeboden waarden daarmee in verband brengen. Er wordt besloten enkele tussenpersonen onder de arm te nemen om de waarden van de hand te doen. Op 21 januari 1919 rijden Julien Van Den Bulcke, Alberic Vander Haeghen en Ernest Van de Kerckhove per auto samen met vijf leden van de bende naar Kortrijk. Die vijf zijn : de gebroeders Verstuyft, De Clercq (alhoewel hij geen deel had aan de inbraak), Lepierre en Van Hoe. Terwijl de anderen in de buurt achterblijven, begeven Van Den Bulcke en Vander Haeghen zich naar het wisselkantoor van Prosper De Bruyne. Bij zich hebben ze een valies waarin al de waarden steken die bij Van De Voorde werden gestolen. De wisselagent heeft echter lont geroken want een deel van de waarden, nl. de Belgische titels, worden door hem ingehouden en zegt dat men het geld later mag komen ophalen. Nadat hij de politie heeft verwittigd wordt Van Den Bulcke aangehouden. Men verzuimt echter ook zijn medeplichtigen in te rekenen. Bij het verhoor bekent hij dat hij samen met Vander Haeghen en Van De Kerckhove per auto naar Kortrijk is gekomen in gezelschap van vijf onbekenden. Het enige dat het onderzoek nog kan uitwijzen is dat Van De Kerckhove de auto bestuurde. Daarentegen kon Vander Haeghen niet worden gevonden en het duurde nog tot 12 oktober 1922 (!) vooraleer men ontdekte dat deze te Roeselare woonachtig was. De drie werden door de boetstraffelijke rechtbank wegens heling veroordeeld. Was op dat moment het gerechtelijk onderzoek beter doorgedreven geworden, bestond er een redelijke kans dat de activiteiten van de bende Van Hoe en Verstuyft toen reeds tot het verleden hadden behoord.

De bende voelde zich echter meer dan ooit veilig en zou nog tal van onschuldige slachtoffers maken.

DE AANSLAG TE ERTVELDE-RIEME

Tot nu toe had de bende hun nachtelijke tochten te voet of per fiets ondernomen. Door de kennismaking met Ernest Van De Kerckhove beschikten ze nu over een sneller vervoermiddel, een auto. Dit zou hen toelaten heel wat mobieler te zijn dan voorheen. Ook zouden ze zich na het plegen van hun misdrijven vlugger kunnen verwijderen van de plaats van de misdaad en het vervoer van de gestolen goederen zou hen heel wat minder problemen opleveren. In de late namiddag van 25 januari 1919 wordt er verzameling geblazen in de herberg van Triphon Van De Putte aan de Coupure. De slag die nu op het dagorder staat werd aangeduid door Maurice Bauwens. Deze kende het huis van Eugeen Bollen te Ertvelde-Rieme tamelijk goed, daar hij nog met deze had gesmokkeld tijdens de oorlog en er toen regelmatig over de vloer kwam. Karel Smidts had voor alle zekerheid vooraf nog eens de plaats verkend, verkleed als leurder. Hierbij denken we terug aan Bakelandt's bende wiens beste tipgevers en aanduiders de leurders uit de streek waren. De bekendste onder hen was zeker Miel de leurder. Door zijn bedrijf kwam hij regelmatig op de boerderijen in de streek en verstond hij de kunst overal waar hij kwam het vertrouwen van de bevolking te winnen. Een van de taken van de leurders was ook van psychologische aard. Door hun verhalen over de bende die ze aan de gastheren vertelden, zorgden ze ervoor dat de bevolking schrik en vrees had voor de bende zodanig dat bij een eventuele inval de bewoners zich liever niet tegen die wreedaards te weer stelden.

Reeds rond 10 januari waren Bauwens en Van Hoe even op verkenning geweest en een paar dagen later de ganse bende onder leiding van Van Hoe, waarbij ze echter de aangeduide plaats niet konden terugvinden.

Daar de groep te groot is om met zijn allen naar Ertvelde-Rieme te rijden wordt er beslist dat Edmond Verstuyft en Aloïs De Clercq samen per fiets zouden vooruit rijden. In de auto van Van De Kerckhove nemen plaats : René Verstuyft, Oscar De Grootte, Raymond Van Hoe, Karel Smidts, Alberic Van Der Haeghen alsook een onbekende Waalse deserteur.

Het huis van Eugeen Bollen is eenzaam gelegen, niet veraf van het kanaal Gent-Terneuzen. In werkelijkheid wordt het huis door twee gezinnen bewoond, nl. de familie's Bollen en Blanckaert.

De auto wordt door de bende aan het kanaal achtergelaten onder bewaking van zijn eigenaar, nadat ze er Edmond en De Clercq hebben aangetroffen. Vander Haeghen wordt als schildwacht voor het hof opgesteld. Het is dan 18.40 u. Edmond, De Clercq en De Grootte gaan naar de achterzijde van het huis en proberen er de deur te openen. René en de anderen nemen de voordeur voor hun rekening. Daar Edmond er niet in slaagt de deur open te krijgen wisselt hij van plaats met zijn broer René. Op dat ogenblik opent Eugeen Bollen zijn achterdeur met de bedoeling naar de paardestal te gaan. De deur is nog maar pas open als René Verstuyft te voorschijn

De Groote Oscar; geb. te Dikkelvenne, 21 maart 1893, metser, won. te Gent.

springt en een schot afvuurt dat de rechterhand van Bollen doorboort. In het huis beseft men maar al te best waar men aan toe is. Vrouw Bollen en haar vijf kinderen, waarvan de jongste slechts vijf en een half jaar oud is, vluchten samen met Marie Claeys (echtg. Blanckaert) naar de voutekamer waar ze trachten langs een klein raam uit de woning te geraken. Een van de benedeleden houdt echter de wacht aan dat venster en van zodra hij de beweging ziet, schiet hij in de richting van het raam zonder evenwel iemand te treffen. Wanneer dan vrouw Bollen in de keuken het noodgeschreeuw van haar man hoort, keert ze op haar stappen terug. Daar ziet ze een gewapende kerel terwijl twee anderen reeds naarstig de slaapkamer aan het doorsnuffelen zijn op zoek naar buit. Onder doodsbedreigingen overhandigt de vrouw aan de bandieten 1100 fr. Daar ze toch over een modern voertuig beschikken waarin ze heel wat kwijt kunnen, nemen de dieven ook nog een aantal kledingstukken, beddegoed, twee uurwerken, twee fietsen en 100 boekjes sigarett papier mee.

Ook het woongedeelte van de familie Blanckaert wordt niet vergeten. Terwijl een van de indringers daar naar binnen gaat wordt de wacht aan de deur gehouden door twee kerels met een karabijn in de hand. Alle kasten en laden worden doorzocht en als buit wordt 600 fr in geld, enkele juwelen, vlees en spek meegenomen.

Later op de avond stopt de goed beladen geelkleurige auto voor de herberg

van Van De Putte aan de Coupure. In de keuken achter de gelagzaal wordt de buit verdeeld en de waard koopt zelfs het deel aan vlees van een bendelid op.

De wonde aan de rechterhand van Eugeen Bollen wordt later aangetast door wondklem. In een laatste poging het leven van de man te redden wordt zijn onderarm geamputeerd wat echter niet mag baten. Op 9 maart 1919 overlijdt Eugeen Bollen in een Gents ziekenhuis in de verschrikkelijkste pijnen.

DE MOORD OP DE OTTERGEMSESTEENWEG TE GENT

In de vooravond van 28 januari 1919 is het de beurt aan de pachthoeve De Moerloose op de Ottergemsesteenweg te Gent om bezoek te krijgen van de bende. Die avond is het voltallige gezin De Moerloose, Alfons, August, Edmond, Emma en de meid Marie De Weerd, rond de haard gezeten. Op eens, even voor 19 u, wordt de stilte doorbroken door hevig geflaf van de honden op het erf. Edmond en Alfons De Moerloose besluiten een kijkje te gaan nemen. Pas is de achterdeur geopend of vanop het erf weerklinkt een salvo. Edmond stort dodelijk neer, Alfons kan nog net bijtijds de dans ontspringen. Wanneer August en Emma hun broer ter hulp willen komen worden ze ook door kogels getroffen, August in de linker-schouder en Emma in de rechterschouder. Alfons en de meid lopen samen de trap op naar de zolder en doorheen het geopend raam roepen ze luidkeels om hulp. Zelfs dan wordt er nog naar hen geschoten vanop het erf.

Door het hulpgeroep is de omgeving gealarmeerd en komt er hulp opdagen bij monde van enkele burens waar onder vader Van Neder en zijn beide zonen. Die zien op de hofstede van De Moerloose een groep mannen rondlopen en pas bij het naderen realiseren ze zich dat het dieven zijn. De bende die zich in hun opzet mislukt weten, blaast de aftocht na nog eerst de ter hulp gesnelde burens onder vuur te hebben genomen.

Pas later bij het opdoeken van de bende zal kunnen uitgemaakt worden wie aan de aanslag heeft deelgenomen en wat voor rol ze er in speelden. Het dodelijke schot werd door René Verstuyft afgevuurd terwijl Oscar De Grootte en Aloïs De Clercq, die de wacht hielden op het erf, naar het zolderraam hadden geschoten. Van wie ook bekend werd dat ze bij deze aanslag aanwezig waren zijn : Van Hoe, Van De Kerckhove (als bestuurder van de auto), Vander Haeghen, Willemijns en ook de reeds vermelde Waalse deserteur, waarvan later niemand nog zijn naam zou herinneren. Toen de eerste schoten vielen waren Vander Haeghen en Willemijns op de vlucht geslagen. Opmerkelijk is wel de afwezigheid van Edmond Verstuyft, wat evenwel gemakkelijk is uit te leggen daar deze op dat ogenblik in de gevangenis opgesloten is.

DE MOORD TE BRUGGE

Was het actieterrein van de bende tot nu toe slechts tot Gent en omstreken beperkt gebleven, dan zal daar nu verandering in komen. Zelfs in een tijd waarin de persoonlijke vervoermiddelen beperkt bleven en ook het openbaar vervoer nog niet zo ver gevorderd was, schrikten ze er niet voor terug hun daden te plegen in andere delen van het land en zoals we later zullen zien ook grensoverschrijdend te opereren.

Daar een aantal leden van de bende uit het Brugse afkomstig was lag het voor de hand dat de bende ook in die buurt haar kans zou wagen. Het doel was de woning van mulder Cyriel Gaillaert op de Dudzeelse Steenweg te Brugge. Deze woonde er samen met zijn vrouw; Emma Braet en zijn bejaarde vader Ivo alsook de knecht Kamiel De Soete. Deze laatste sliep in de stal naast de woning. Ook deze keer was de bende er niet in geslaagd van bij de eerste poging haar doel te bereiken. Een eerste poging was spaak gelopen toen een deel van de bende onder leiding van René Verstuyft onderweg op een patrouille gendarmen liep die hun papieren controleerden. (De identiteitskaart is in dat jaar - 1919 - ingevoerd) Een tweede maal ontmoeten ze op hun weg naar de Dudzeelse Steenweg een onderofficier van het leger, welk voorval ook hun plan in duigen liet vallen. Telkens logeerde de bende in het huis van Kamiel Dhondt welke te Brugge woonachtig was. De eerste maal was Dhondt zelfs meegegaan maar na de mislukking had hij tegen zijn vrouw gezegd : "Die krijgen me nooit meer mee."

De derde keer moest dan de goede keer worden. Op 18 februari 1919 vertrokken met de tram uit Gent : Raymond Van Hoe, Jules De Paepe, Aloïs De Clercq, Oscar De Groote en Ernest Van De Kerckhove. Bij hun aankomst te Brugge worden ze opgewacht door de twee Bruggelingen Dhondt en Van Ougstraete. De rest van de dag brengen ze door in het huis van Dhondt in afwachting dat het juiste moment aanbreekt. Onder bescherming van de duisternis begeven de zes zich op pad, zonder Dhondt die er de voorkeur aan geeft zijn aandeel te beperken tot het verschaffen van onderdak. Omstreeks 2 u in de nacht komt de bende bij de woning van Gaillaert aan. In de tramstatie in de buurt stelen ze eerst nog een ladder en dringen hiermee binnen via het venster. Cyriel Gaillaert wordt door een gerucht wakker en denkt dat het zijn bejaarde vader is want hij vraagt : "Vader, zijt gij opgestaan ?". Op dat zelfde ogenblik dringt een bandiet zijn slaapkamer binnen en schiet de vrouw van Gaillaert, die reeds opgestaan was, neer. Dodelijk gewond valt ze ten gronde. Haar man die aan de indringers was kunnen ontsnappen begint luidkeels te roepen. In zijn slaapkamer wordt de 72-jarige Ivo Gaillaert door twee andere bandieten (Van Hoe en De Clercq) zwaar mishandeld. Maar de ouderling laat zich zo maar niet doen en ziet nog de kans om de revolver van De Clercq af te nemen. Van Hoe bemoeit zich echter met de zaak en kan het wapen teruggrijpen. Ook de knecht wordt beschoten en wordt geraakt in zijn rechterzij. Uit schrik dat

Willemeyns Emiel; geb. te Vinderhoute, 15 november 1877, elektriebewerker, won. te Mariakerke.

de buurt door het lawaai zou gealarmeerd zijn, slaat de bende op de vlucht zonder ook maar iets als buit mee te nemen.

Aan de hand van de ter plaatse gevonden kogelhulzen zal bij het onderzoek kunnen uitgemaakt worden dat de inbrekers gewapend waren met minstens twee Duitse revolvers en een Duits geweer. Waarom René Verstuyft bij deze daad niet aanwezig was, is niet geweten, anderzijds is van zijn broer Edmond bekend dat hij op dat moment nog steeds in de gevangenis verblijft.

DE MISLUKTE DIEFSTAL TE MASSEMEN

In de nacht van 22 op 23 februari 1919 rijden René Verstuyft, Van Hoe, De Clercq en De Paepe per fiets naar Massemen nabij Wetteren. Hun reisdoel is de woning van de 73-jarige Victor Van Den Berghe in de Molenstraat. Deze woont er samen met zijn vrouw Marie De Backer, 63 jaar oud. Van Den Berghe is schoenmaker en zijn vrouw baat er een winkel uit. De woning is in een dichtbevolkte buurt gelegen alhoewel toch een 25-tal meter afgelegen van het dichtst bijzijnde huis. In de loop van de avond hoort de bewoner tot tweemaal toe een verdacht geluid. Telkens staat hij op om te gaan kijken en niets bemerkend gaat hij terug naar bed. Omstreeks 1 u hoort hij terug een raar geluid maar deze keer is het duidelijk dat een van de ramen wordt opgebroken. Onmiddellijk loopt Van Den Berghe naar de zolder en slaat alarm door enkele deksels van kookpannen als cimbalen

te gebruiken. Ook zijn vrouw is hem gevolgd en roept om hulp. Plots wordt de man doorheen het gevelvenstertje vastgegrepen door een bandiet die op een ladder staat en hem toeroept : “Zwijg of ik schiet”. Van Den Berghe laat zich echter niet bevelen en gaat door met zijn blikconcert. De indringer die zijn bevel niet opgevolgd ziet, lost een schot maar niemand wordt hierdoor geraakt. Inmiddels is de vrouw terug naar beneden gevluht en wordt de man onder bedreiging van een revolver gedwongen naar beneden te gaan. Toch ziet Van Den Berghe nog de kans een riek te grijpen om zich te verdedigen maar wordt onmiddellijk ontwapend en bekommt hiermee zelfs een steek in het hoofd. In de winkel gebracht wordt hij uiteindelijk bewusteloos geslagen. Ook de vrouw wordt hardhandig aangepakt. Inmiddels breken andere rovers een kast in de winkel open en nemen een houten kistje met zichtkaarten mee alsook een paar hoge schoenen. Op hun eis naar geld, ze beweren te weten dat het echtpaar minstens 40.000 fr in huis moest hebben, klaagt de vrouw dat al het geld was uitgegeven om leder te kopen voor het bedrijf van haar man. Uit vrees betrapt te worden maken de dieven aanstalten om te vertrekken maar omdat de vrouw terug om hulp begint te roepen, werpen ze haar eerst op de grond en grijpen haar bij de keel. Gelukkig is er op dat moment hulp op komst bij monde van buurman Alfons De Mulder en zijn twee zonen. Hierdoor wordt het leven van de vrouw gered. Tijdens hun vlucht schieten de bendeleden nog vier maal in de richting van de ter hulp gesnelde redders waardoor de zoon Oscar een kogel in de arm krijgt. Na de mislukte aanslag gaan de vier inbrekers hun fietsen bij Hortense Walraeve te Massemen afhalen alwaar ze deze vooraf hadden verstoppt.

David MAES
(’t Vervolgt)

UIT DE GESCHIEDENIS VAN DE GENTSE BRUGGEN (Vervolg)

HOSPITAALBRUG

Genoemd naar de straat schuin over de brug, werd deze recente constructie gebouwd op stadskosten. De St.-Agnetebrug immers die slechts over één rijvak beschikt, zorgde tijdens de spitsuren voor bestendige opstoppingen. Aangezien de St.-Agnetebrug een staatsbrug is en de Staat niet van plan was aan de bestaande toestand, in de onmiddellijke toekomst verandering te brengen, besloot de stad een bijkomende wegbrug te bouwen ter hoogte van de St.-Agnete-noodvoetbrug.

In die tijd (1970) waren er plannen voor een semi-metro in Gent en daarvoor zou men eventueel de Coupure dempen. Omdat men volledig in de onzekerheid verkeerde over de toekomst van de waterloop koos men voor de uitvoering van de brug toch maar voor de zekerheid herbruikbare en opbrekbare materialen : een bruggeraamte in staal en het dek in Azobé-hout (dit is een buitenlandse harde houtsoort welke tegenwoordig veel gebruikt wordt voor brugdekken). Als fundering maakte men gebruik van het versterkte massieve sluishoofd van de vroegere sluis aldaar (zie St.-Agnetebrug). De werken ving aan op 1 december 1971 en werden beëindigd op 23 maart 1972. De brug overspant 13 meter, met een rijweginbreedte van

De Hospitaalbrug in 1981, Stadsbrug.

7 m, en is volkomen vlak met de aansluitende wegen dank zij het feit dat de waterloop voor alle scheepvaart gesloten is sinds 30 november 1969, na het in gebruik nemen van de Ringvaart rond Gent.

Prijs : 1.509.000 fr.

ROZEMARIJNBRUG

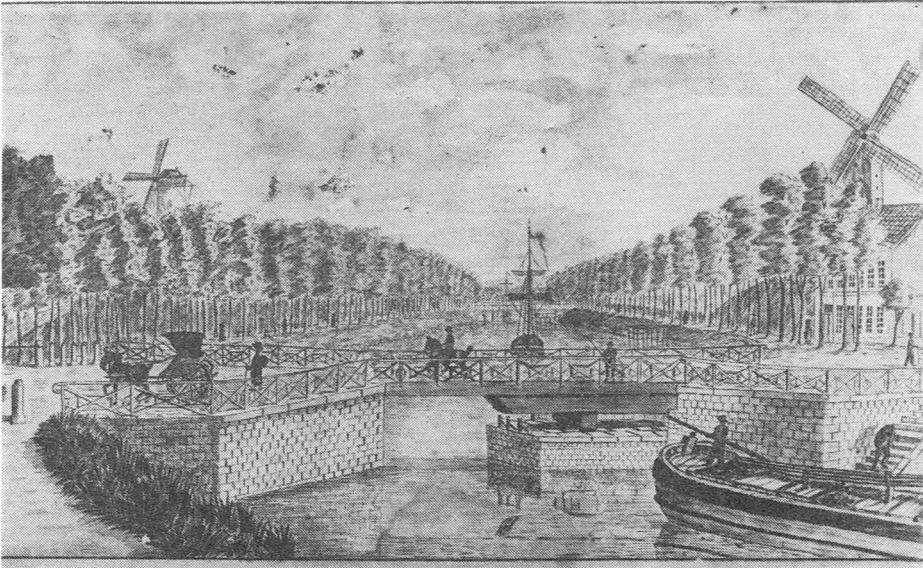
De eerste brug dateert van 1753, het was een draaibrug omdat men met ophaalbruggen onvoldoende doorvaarbreedte haalde. Ze lag in het verlengde van de Twaalf Kameronstraat, net in de bocht die de Coupure op die plaats maakte. De naam "Rozemarijn" wordt toegeschreven aan de naam van een nabijgelegen herberg : de Rozemarijn is een heester uit het Middellandse zeegebied.

De eerste brug deed dienst tot 1808, toen werd ze vernieuwd voor de prijs van 13.071 fr. Het is deze brug die door soldaat Wynants werd getekend in 1823. Deze tekening wordt nu bewaard in de Atlas Goetghebuer, in het Stadsarchief van Gent. De afmetingen van de eerste en de tweede brug waren dezelfde. (zie tabel)

Toen het stadsbestuur in 1910 voorstelde een nieuwe verbinding tot stand te brengen tussen Ekkerghem en het centrum, werd er een nieuwe brug over de Coupure gepland. Door allerlei omstandigheden, o.a. de oorlog 1914-1918 duurde het nog tot 1925 vooraleer een nieuwe, verhoogde en vaste brug tot stand kwam. Tram twee, die tot dan zijn terminus aan het Justitiepaleis had, kon nu tot aan het St.-Pietersstation rijden. De brug werd 25 m meer stroomopwaarts gebouwd, zodat de schepen nu veel gemakkelijker onder de brug door konden daar ze over het rechte eind lag.

TRAVAUX PUBLICS.

<p>LE MAIRE DE LA VILLE DE GAND, <i>Officier de la Légion d'honneur,</i></p> <p>Prévient le Public, qu'en vertu de l'autorisation de Monsieur le Préfet de ce Département, il sera procédé pardevant Lui, Mardi 21 Avril prochain, à 11 heures du matin, en la Salle de Séance du Tribunal de Police à l'Hôtel-de-Ville, à l'Adjudication définitive et au rabais des Travaux à faire pour la reconstruction du Pont Tourmant, dit du <i>Romarin</i>, sis sur la nouvelle Coupure en cette Ville.</p> <p>Les Personnes qui désirent se rendre Adjudicataires des dits Travaux, pourront prendre connaissance des Conditions et du Dévis estimatif au Bureau des Travaux publics de la Mairie, tous les jours depuis neuf heures du matin jusqu'à midi, et depuis trois jusqu'à cinq heures de relevée.</p> <p><i>Fait à l'Hôtel-de-Ville, le 7 Avril 1807.</i></p> <p style="text-align: right;">Signé J. DELLAFAILLE.</p>	<p>DEN MAIRE DER STAD GEND, <i>Officier van het Légion d'honneur,</i></p> <p><i>Voorkomt het Publiek dat yrt kragt van de autorisatie van Mynheer den Prefect van dit Departement, voor Hem zal voort geprocedeert worden, Dyssendag den 21 April toekomende, ten elf uren 's morgens, in de Zaele van het Tribunal van Police ten Stad-huyze, met de definitive Aenbestedinge van de Werken tot het ermaeken van de Draeyende-Brugge, gezeyd Rosmaryn, gelegen op de Coupure binnen deze Stad.</i></p> <p><i>De Persoonen die gaedinge hebben om aennemers te worden van de gezeyde Werken, zullen kennis kunnen nemen van de Conditien en Begrootinge, in den Bureau der publieke Werken van de Mairie, alle dagen van ten negen tot twaelf uren voormiddag, en van dry tot vyf uren des naermiddags.</i></p> <p style="text-align: right;">Gedaen ten Stad-huyze, den 7 April 1807.</p> <p style="text-align: right;">Geteekent J. DELLAFAILLE.</p>
---	---

De Coupure met op de voorgrond de Rozemarijnbrug en op de achtergrond de Rasphuisbrug. Tekening van omstreeks 1823 uit het "Atlas Goetghebuer".

De Rozemarijnbrug anno 1920. Op de achtergrond de Rasphuisbrug.

Mei 1940 : de vernielde Rozemarijnbrug.

De huidige Rozemarijnbrug (foto winter 1981).

De werken, uitgevoerd door aannemer Diegerick, vingen aan op 1 April 1925 en waren voltooid in februari 1926. De voetgangers konden reeds begin november 1925 gebruik maken van de brug. De scheepvaart werd hersteld in november. Door de brug te verleggen was het nodig twee nieuwe straten aan te leggen : verlenging van de Papegaaistraat en de Rozemarijnstraat. Toen de Duitsers ons land binnenvielen in mei 1940, bliezen de Belgen voor hun vertrek, alle bruggen op in de binnenstad. Het middenstuk van de Rozemarijnbrug werd vernield en achteraf door de bezetter tijdelijk hersteld. Deze tijdelijke herstelling hield stand tot in 1980.

Toen was het mogelijk een vaste, niet verhoogde brug te bouwen, aangezien er toch geen scheepvaart meer onderdoor moest.

Eerst raakte de dienst Openbare Werken het met de stad niet eens over de vraag of er ook kokers in de brug moesten komen ten behoeve van het verkeer op de Coupure links en rechts, de dienst O.W. wilde die voor fietsers en de stad drong aan op autokokers. Resultaat : geen van beide !

Voor de aanleg van deze laatste brug, in beton, werd de Coupure tijdelijk en plaatselijk drooggelegd. Zo ontdekte men de oude landhoofden van de eerste brug (ter hoogte van "Salon Napoleon") Tussen deze stukken vond men de volledige bevloering terug : een 30 cm dikke gemetselde laag op een stortbed van grote eikenhouten balken, welke horizontaal lagen. De firma die de nieuwe brug zou maken bracht van af 17 oktober 1977 alles in gereedheid om de werken te beginnen doch ging enkele tijd later falliet.

Op dinsdag 28 februari 1978 verscheen in dagblad "Het Volk" :

"Bruggen miserie constante in Gent

Heraanbesteding nodig voor nieuwe Rozemarijnbrug

De vertraging aan de brug (te wijten aan de ondernemer die falliet is) heeft invloed op de werken aan de Contributiebrug, die straks (?) ook moet vernieuwd worden. Intussen is men nog altijd bezig aan de De Smetstraatbrug en krijgt ook de Terplatenbrug een beurt. Het is echter nog niet alles : de beruchte Muidebrug kan elke dag figuurlijk door de knieën gaan en dient ook zo rap mogelijk vernieuwd te worden."

Na de faling van de vorige aannemer werden de werken toegewezen aan P.V.B.A. Openbare Werken, C. Dhondt uit Brugge, voor een bedrag van 16.717.704 fr.

De werken werden aangevat op 6 augustus 1979. Er was een uitvoeringstermijn voorzien van 220 werkdagen. Tegelijkertijd met deze brugwerken, werden door dezelfde aannemer, in opdracht van het stadsbestuur, twee collector doorsteken voor afvalwater, onder de Rozemarijnbrug, uitgevoerd. De brug was voltooid op 5 december 1980. Het verkeer werd onderbroken van 29 april 1980 tot 26 september 1980. De rest van de tijd werd er onder de oude brug gewerkt.

JAAR	SOORT	Lengte	Breedte van : rijweg	voetpad	Vrije doorvaar	PROEF hoogte
1808	Draaibrug, hout	18,2	4,1			
1925	Vaste in steen	30	9	2 x 1,8	10	4,1
1979	Vaste in beton	30	14	2 x 2,6	8,15	2,9
<hr/> Staatsbrug						

Dossier 6572 Jaarverslagen 1977-78-79-80
 Dagbladen : De Gentenaar 1925-26 en Het Volk 1978.

M. LABYN
 ('t vervolgt)

VAN ALLE MARKTEN THUIS. Deel 11

*Stoofhijt, nen eemer veur ne kluit,
 Baas uwen eemer die luupt uit.
 En ha'k het k'ik U niet gezijd,
 Ge waart al Uw stoofhijt kwijt !*
 (Volksliedje)

De Turf- en Houtmarkten van de Groenen Briel, de Houtbriel en de Houtlei.

DE TURFMARKT OP DE GROENEN BRIEL

In de onmiddellijke omgeving van het Sluizeken lag de Groenen Briel. De naam is afkomstig van het Latijn "Broglium", wat een met bomen en struiken begroeide weide betekent. Het was de naam die men eertijds gaf aan een waterrijk gebied, een uitgebreid stadje gelegen tussen de Lieve, de Ploetersgracht, de Schipgracht en de Vogelenzang of Nieuwe Lieve (Blaisantvest). De inwoners noemde men "Brielenars". De Brieleneers waren de beste vrienden van de "Vogelzangers" (inwoners van de Vogelzangkaai) en hielpen ze in hun "steuvelingen" of vechtpartijen tegen de "Herodianen".

Fig. 1. De Schipgracht en de Tichelrei aan de Groenen Briel. Dit kanaaltje eindigde aan het Sluizeken. Zicht genomen van op de Sleutelkensbrug (vroegere Schaapbrug) (Postkaart nr. 215 (?) Heliotypie De Graeve - Gand. Verzameling E. Levis).

Dit waren de inwoners van de Heroduszak en het St.-Gillisstraatje. De Herodianen waren nogal dikwijls handgemeen met de inwoners van andere buurten (1).

Reeds in 1270 verkocht Margaretha van Constantinopel de "Turfbriel" aan de stad Gent. De plaats werd zo genoemd naar de schepen die er de turf aanbrachten uit de moerasgebieden ten noorden van onze provincie, de streek van Assenede, Axel en Hulst. De vaartuigen die van het Land van Waas kwamen, voeren niet tot in de Lievekom. Ze legden aan tussen het Sluizeken en de Schaapbrug (2). Sinds 16 februari 1630 werden ze gelost door de arbeiders van het Sluizeken. Vooral op donderdag en vrijdag kwamen veel schepen uit Hulst, Sint-Niklaas en Lokeren toe. Zij brachten ook koopwaar aan die bestemd was om op de Vrijdagmarkt verhandeld te worden. De scheepjes werden gelost door een afzonderlijk korps van speciale lossers. Het belang van de korporatie der turfdragers wordt duidelijk als men voor ogen houdt dat eertijds bijna iedereen turf brandde. Slechts weinigen konden het zich veroorloven voor de verwarming van hun woning hout, houtskool of steenkool te gebruiken. Het was veel goedkoper dan hout, dat schaars geworden was, toch zeker om het te verbranden. Aardenburg en Gent waren toentertijd de grootste turfmarkten. In de vroege middeleeuwen gebeurde de aanvoer langs de weg. Met turfkarren voerde men de plaggen aan, wat voor heel wat moeilijkheden zorgde. Toen men later begon Gent op allerlei manieren met de Noordzee en de Schelde te ver-

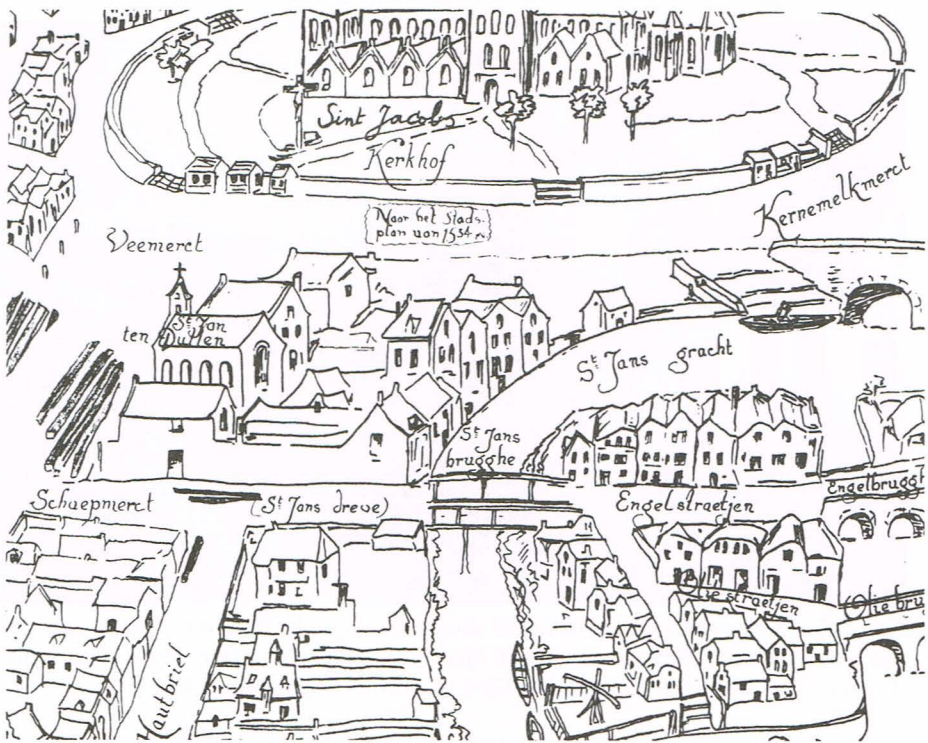

Fig. 2. Situatieschets van de buurt van de Houtbriel naar het stadsplan van 1534. Het hout ligt gewoon op straat opgestapeld langs de Veemerct (thans Vlasmarkt en Sint-Jacobsnieuwstraat), de Schaepmerct, de St.-Jansdreve en de Houtbriel. Ter plaatse veroorzaakte dit zoveel ongemak, dat er in 1371 een reglement kwam dat verbodt "omtrent Sente Jans huus, noch omtrent den Houtbriel, enich hout... over de greppe" te leggen, "nemaer dat men de plaetse ende straten over de greppe ruim houde".

binden, ontstond een uitgebreid net van grachten en kanaaltjes waarlangs men de aanvoer met platte turfscheepjes kon verzekeren. Te Gent was de Schipgracht daarvoor de aangewezen plaats. (Fig. 1)

De corporatie van de turfdragers bestond reeds in de vijftiende eeuw. De turfdragers - in 1636 waren er een zeventigtal - kwamen samen om het werk te verdelen bij de Schaapbrug aan de Tichelrei. Naarmate de steenkool meer en meer voor de verwarming ingang vond, slonk ook het aantal turfdragers zienderogen tot ca. dertig. Reeds in het begin van de achttiende eeuw verdween elk spoor van het turfdragerskorps.

DE HOUTMARKTEN, DE HOUTBRIEL, DE STRO- EN HOUTMARKT VOOR DE SINT-NIKLAASKERK EN DE HOUTLEI

De Houtbriel lag tegen de Leie aan de Kalvermarkt en was zo genoemd omdat men er het hout lostte en verkocht dat men via de Nederschelde en de Sint-Jansgracht aanvoerde (fig. 2). Verder hadden we nog de stro- en de

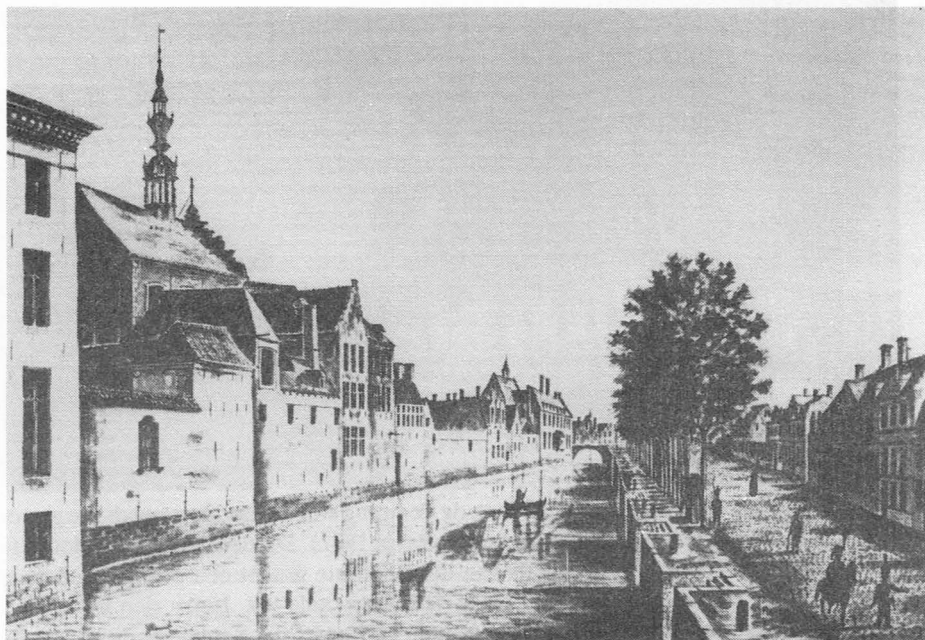

Fig. 3. De Houtlei naar een aquarel van Jan-Jozef Wynants ca. 1821 (Stadsarchief Gent) Kaaimuren, ruime watertrappen en een groot aantal meerpalen vergemakkelijkt het laden en lossen van de schepen. Links de kapel van het klooster der Alexianen. Op de achtergrond de posternepoortbrug en de nok van de gelijknamige poort. De schets werd gemaakt van op de Torenbrug die de verbinding vormde tussen de Poel en de Hoogstraat.

houtmarkt voor de Sint-Michielskerk. Wij gaan hier niet dieper op in omdat over beide markten in vorige artikels reeds gepubliceerd werd (3).

Zoals reeds gezegd raakten de meeste streken van Vlaanderen weldra ontbost, zodat men in de XIVE eeuw hout uit de Baltische landen diende in te voeren. Dit werd langs de Lieve op "bijlanders" naar Gent doorgevoerd. Een van de losplaatsen daarvoor was de HOUTLEI. Dit is de straat of beter gezegd de kaai langs de gracht met de gelijkaardige naam (Fig. 3), tussen de voormalige Zottepoort en de Torenbrug. Deze gracht of vaart strekte zich echter veel verder uit. De Houtlei begon aan de Oordeelbrug. Haar wateren liepen onder de Zottepoortbrug, de Posterne- en de Torenbrug en draaiden aan de Ramen terug naar de Leie om er zich, na eerst onder de Appelbrug (midden de huidige Jan Breydelstraat) gevloeid te zijn, met de wateren van de Lieve en de Leie te verenigen. Het kanaaltje werd gedempt in 1899 (Fig. 4). De naam Houtlei heeft zij te danken aan het hout dat men er vroeger te koop legde. In 1574 was de oever "ter Turre poorte, reeds de plaets daertoe van oude tyden ghecostumeerd". Vroeger zei men: "up de gracht tusschen der turre-poorten ende der posternen".

Men sprak van "rechtmatig hijt", hout dat met de draad doorgesneden of

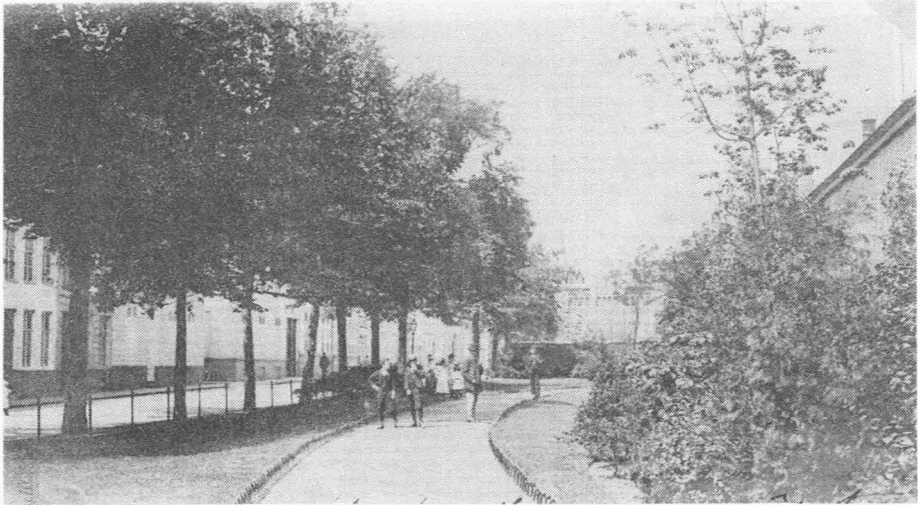

Fig. 4. En zo zag de Houtlei er uit kort na de demping van de modderpoel die ze geworden was, in 1899 (De postkaart werd verzonden in 1901). Dit deel werd omgedoopt tot Violettenlei en er werd op de plaats van de gedempte gracht een parkje aangelegd. Niet voor lang echter want ook hier sloeg de bouwwoede toe. Links zien we nog wat overblijft van de oorspronkelijke huizen, kaai en bomenrij. Rechts de muur van het "zothuis". (Prentkaart Albert Sugg, 1 N - 129. Verzameling E. Levis)

gezaagd is, "verstorven hijt", rottig hout dat gemakkelijk breekt, en "vierig hijt", het hout van de stam tussen het spint of "spek" en het kernhout (Fig. 5).

Brandhout was "stoofhijt", fijn hout waar men de stoof mee aanmaakte. Men kocht het bij de "stoofhijtmarchand" en bewaarde het in een "hijtmande".

'T GAAT HIER WERE OVER ZIJN HIJT !

"'t Es gelijk een stoofhijt. Zo mager of een stuk hijt. Hij is hijtmager. Zo mager of een hout" of : "'t Es ne hijtene" doelen allemaal op magere personen. Was iets of iemand zeer lomp, dan was men "zo lomp of een hijt". "Stokstijf" en "zo stijf of een hijt" zijn synoniemen. Zo de ouders, zo de kinderen wordt hier : "gelijk het hout is, is de spaander". Als iets over zijn hout ging" ging het alle perken te buiten. Uitdrukkingen met hout ontmoet men vaak in oude teksten :

1780 : "Zoo het hout is, zoo de byl"

(Zing. Zwaen, 64)

1713 : "Sulcke hout geeft sulcke pijlen."

(Sterre-Kycker, dec.)

1679 : "Men vindt by experientie / dat het droog hout licht brant"

(Sterre-Kycker, jan.)

1704 : "Alle hout / en is geen timmerhout."

(Sterre-Kycker, oct.)

T A R I F den 8 meij 1801 60 exempl.

Van het PLAETS-GELD ter publieke Merkten van de Stad Gend, besloten door den Raed Municipael in de zittinge van den 18 Floréal jaer IX.

BENAEMINGEN DER OBJECTEN.	QUANTITEIT	PETS DER PLAETS		BENAEMINGEN DER OBJECTEN.	QUANTITEIT	PETS DER PLAETS	
		Vierce Maest.	Oude Maest. Procents.			Vierce Maest.	Oude Maest. Procents.
Gransen, Bousen en andere Gransen . . .	Per Zak	4 7/8	6	Gerogels	Per Kooi	3 1/2	3
Lynwacelen	Per sack	4 7/8	6	Gransels	Per Kooi-gerogel Maest.	6 1/2	3
Vlas	Per eldieren onder de 20 Sijgertien (100 pond gouden gewigt)	3 7/8	3	Aerd-Appelen	Per Zak	4 7/8	6
Gaersens	Doe	4 1/2	3	Peiren	Doe	4 7/8	6
Hollbloeten	Per Ruyt	5 7/8	6	Noten	Doe	4 7/8	6
Pörden	Per Mest	3 7/8	12	Appelen	Doe	4 7/8	6
Ossen	Doe	4 7/8	6	Ajays en andere Verselen van 1 selve slach.	Per Kraem	3 1/2	3
Keeren	Doe	3 7/8	6	Kerjden en Puyngens	Per Korf of Stroek	3 1/2	3
Kalvers	Doe	3 7/8	6	Ritou-stiel	Per Kooi	3 7/8	3
Veikens	Doe	4 1/2	6	Droogen Vies, en andere Eetwaren van alle slach en soeten	Per Kooi-gerogel	3 7/8	3
Jonge Vuisens	Per Kerse	4 7/8	6	Bloemen en Gewassen	Per Vatsen	24 7/8	6
Schape	Per Mest	3 7/8	3	Zee-schepen, <i>lozende of ontlaende</i>	Per Vatsen	24 7/8	6
Brandhout, Stroy, Alsevers, Voeder, en Kerensack, ackonwede met Rytuygen	Per Wagen of Karre	4 2/3	6	Bylandens	Doe	24 7/8	6
Zeyt-Kvarenen op de Veydag-Markt	Per Kraem	4 7/8	6	Pleyten	Doe	24 7/8	6
Leggude Kerusen	Doe	3 7/8	6	Schepen komande van den Dofter, geroeyt Boven-schepen	Doe	24 7/8	6
Timmer-hout	Per 100 voeten cubiek	3 1/3	3	Schepen geroeyt Waeren, geladen met Kee, RAA, Steenen, Aschen, etc. etc.	Doe	24 7/8	6
Kieken	Per Kooi of Maest	3 7/8	3	Ander Waeren, geroeyt van Dofter	Doe	24 7/8	6
Eyeren	Per Maest	4 7/8	6	Bier-Schuyten	Doe	24 7/8	6
Baer	Per Kooi of Maest	3 7/8	6	Schuyten, geroeyt Otters	Doe	24 7/8	6
Duyren	Per Maest	3 7/8	3	Schuyten, geroeyt Westersche	Doe	24 7/8	6
Wid	Per Maest	3 7/8	3	Mooit-Schuyten	Doe	24 7/8	6

Fig. 5. "Tarieven van plaets-geld op de markten te Gent van 18 Floreal jaer IX (8 mei 1801). Timmerhout par 100 voeten cubiek 2 1/3 centimes of 3 deniers. Brandhout,... aankomende met Rytuygen par wagen of karre 4 2/3 centimes of 6 deniers." (Universiteitsbibliotheek Gent. Fonds Vliegende Bladen, Marchés)

- 1568 : "Alle hout en is geen pijlhout."
(Les proverbes anciens flamengs et françois par François Goedthals)
- 1669 : "Daer men hout capt / daer vallen spaenderen."
(Sterre-Kycker, sept.)
- 1568 : "Oud hout / oud gaud."
(Les proverbes anciens... 67)
- 1568 : "Van goeden houte maect men 't heetste vier."
(Les proverbes anciens... 71)
- 1568 : "So wel berrent een crom haut, als een rechte."
(Les proverbes anciens... 71)

Een toemaatje : werd men bij het uitdelen van lekkers overgeslagen dan vroeg men : "En ik hê een hijte muile zeker ?"
Turf is eigenlijk gedroogde veengrond. Het kan een zeer grote hoeveelheid vocht opsorpen. Vandaar dat men van iemand die ze goed "naar achter kon kippen", van iemand die een "tsenuivermuile" was zei : "Hij mag genen turf (tirf) !".

Deze gezegden vonden we bij de “Briefwisseling tusschen Vader Gys en verscheydene andere geleerde Persoonen van zynen tyd”, beter bekend als “Vader Gys” :

“den pastoor spreekt tegenwoordig van de Passie, van de Gulzigheyd, van overspel en van Dronkenschap, en ’t ergste van al hy en mag geen en turf, ’t is gelyk om te lagchen.”

In 1848 vinden we in het feuilleton van 12 december in de “Gent. Telegraaf” : “... ze mag den turf niet.”

Zo zie je maar weer dat Gentenaars uit goed taalkundig hout gesneden zijn.

Eddy LEVIS

VOETNOTEN

- (1) Herodianen : Volksnaam waarmee de inwoners van de Heroduszak en het Sint-Gillisstraatje aangeduid werden. De Herodianen waren nog al eens handgemeen met de inwoners van andere buurten. Het gebied hoorde vroeger toe aan de markies de Rhodes, vandaar de naam. (“Gents Woordenboek”, L.L. Coopman, p. 524)
- (2) Schaaapbrug : Oude naam van de Sleutelkensbrug. De stadsrekeningen van 1328, p. 636, maken er al gewag van. Daar stond over de Schipgracht de “poort ter Schaaepbrugge”. Ze werd afgebroken omstreeks 1500, zodat de vindere, die daar sinds het midden van de 14e eeuw zetelden, moesten verhuizen naar de “Waeterpoort” aan ’t Sluizeken. Dr. Victor Fris weet niet waarom de brug zo heette. (De oude Straatnamen van Gent, Dr. V. Fris, p. 179)
- (3) Houtmarkt : zie G.T. 1988, meinummer p. 134.
Houtbriel : zie G.T. 1988, julinumner p. 210.

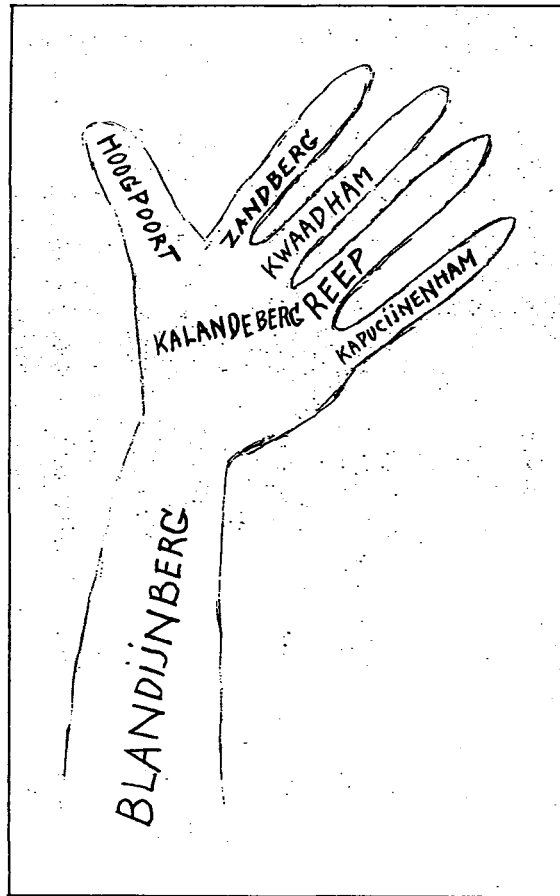
BIBLIOGRAFIE : zie vorige artikels van dezelfde reeks.

GANDA. GENT... DE KLEINE MAN ZEGT ER HET ZIJNE VAN !

De emancipatie is reeds zo ver gevorderd, dat er hier een vrouw aan het woord is !

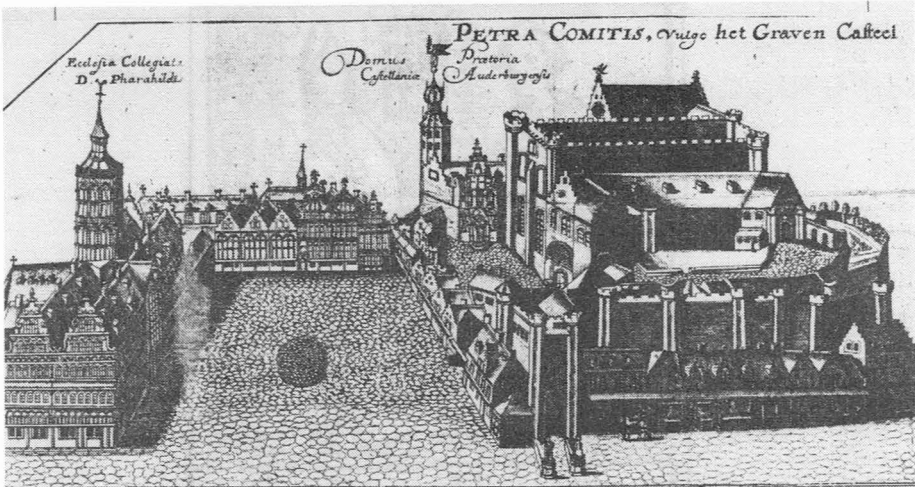
Het is niet omdat "Ganda" en "Gent" toevallig beiden met een "G" beginnen, dat deze twee benamingen een zelfde oorsprong hebben. Zij kunnen best geheel afzonderlijk ontstaan zijn...

Iedereen is het er over eens, dat de plaats, waar Leie en Schelde samenvloeiden reeds de naam "Ganda" bezat, op het ogenblik dat aldaar de Sint-Baafsabdij werd opgericht. Men denkt, dat het woord "Ganda" samenvloeiing zou betekenen. In zijn "Populaire beschrijving van de grond waarop de Stad Gent is gebouwd" uit 1950 vertelt L. Michel Thiery ons, dat de Blandinusberg eens tot de zeebodem heeft behoord ! "Blandinus" zou dus wel de blonde zandheuvel geweest zijn, die op een bepaald moment zijn hoofd boven water (de zeespiegel) heeft gestoken en daardoor schrill afstak tegenover zijn omgeving. Op de zuiderflank van de Blandijnberg vinden we Sint-Pieters-Aalst. Aalst betekent "wit" volgens Maurits Gysseling. Dit zou dus hetzelfde kunnen betekenen als "blandinus", doch misschien uit een andere periode ! De tegenhanger "Maalte" of "het zwarte" zou dan de betekenis van donker woud kunnen hebben ! Noordwaarts is het zeewater wellicht langer blijven stagneren en heeft zich vermengd met het zoete water van Lieve, Moere (Kale en Durme), Leie en Schelde, zodat een grote waterplas moet ontstaan zijn die men de "Kuip" heeft genoemd. De tijd is niet zo lang voorbij, dat het noordelijk deel van Gent doorspekt was met waterloopjes. Nog verscheidene straatnamen herinneren ons aan laaggelegen vochtige gronden : de *Baaisteeg*, de *Korte Meer*, het *Meerhem*, de *Minnemeers*, de *Nederpolder*, *Onderbergen*, de *Onderstraat* en de *Poel*. Ten westen van het oude Gent vallen ons van noord naar zuid de volgende oude plaatsnamen op : *Evergem*, *Wondelgem*, *Westergem*, *Kolegem*, *Rooigem*, *Ekkergem*, *Sint-Pieters-Aaigem*, *Duddegem* en *Zevergem*. Nog meer westwaarts zien wij : *Zomergem*, *Lovendegem*, *Oostergem* en *Landegem*. Ten noord-oosten van het oude Gent vinden wij : *Puigem*, *Ledergem* en *Zingem-* (kouter) en ten zuid-oosten vinden wij : *Geizegem* en *Hukkelgem*. In de oude Gentse stadskuip bespeuren wij echter geen enkele plaatsnaam eindigend op -gem. Er werden te Gent ook nooit Romeinse bouwwerken opgegraven. De Franse benaming "Gant" betekent handschoen en het woord is van Germaanse oorsprong. Waarschijnlijk zijn de woorden "gant", "want" (handschoen zonder vingers, met enkel een duim) en "hand" verwante woorden. Hand komt voor in de benaming van de Westvlaamse gemeente *Handzame*. Dit zou vroeger een landtong geweest zijn met een kleine haven. De betekenis van (*h*)*Antwerpen* wordt enkel

verklaard door de legende van Brabo. De benaming “werp” zou van Franse oorsprong zijn. Drie maal komt er dus zeewater en misschien reeds een haven bij te pas ! Moesten wij, ten tijde dat de zee zich terugtrok, ons op de top van de Galgenberg, de Geuzenberg, de Sint-Amansberg of de Ledeberg kunnen begeven, dan zouden wij zonder twijfel een machtig schouwspel zien, waarbij de aarde als een reusachtige hand uit het water opduikt. Geprojecteerd op ons huidig stratenpatroon zouden wij deze reuzehand als volgt situeren : de voorarm = de Blandijnberg; de handpalm = de Kalandeburg en omgeving; de duim = de Hoogpoort; de wijsvinger = de Zandberg; de middenvinger = Kwaadham; de ringvinger = de Reep; de pink = de Kapucijnenham. Wij zouden het woord “want(da)” of het woord “gant(da)” uitschreeuwen !!!...

Volgens de “van Dale” betekent “gent” een mannetjesgans. Het woord “gans” vinden we te Gent terug in de oude straatbenaming “Ganzendries”. Men weet, dat in onze streken, ten tijde van de Romeinen, ganzen werden gekweekt waarmee men te voet naar Rome trok, alwaar men verlekkerd was op de ganzelever, van deze uit onze streken afkomstige ganzen ! De

Links de toren van de kerk die toegewijd was aan de heilige Farahilde, aan het Sint-Veerleplein, uit de *Flandria illustrata* van Antonius Sanderus.

levensreis, die deze ganzen moesten maken (de weg van de wieg tot het graf) is verzinnebeeld op het Ganzenbord uit het oude Ganzen spel, dat de meeste onder ons nog wel zullen kennen. Een dries was vroeger een braakliggend stuk grond in de vorm van een driehoek, ontstaan door het getraptel van mens en dier op een plaats waar drie wegen samenkwamen. In veel gevallen groeide deze dries uit tot het dorpsplein. De Ganzendries was waarschijnlijk een plaats waar ganzen werden gekweekt of het driehoekig stukje niemandsland, waar de kudde ganzen kwam grazen. Deze Ganzendries moet waarschijnlijk veel noordelijker gezocht worden dan de huidige Ganzendriesstraat. Momenteel bestaat nog een herberg met als uithangbord "Ganzendries" aan de hoek Patijntjesstraat/Aaigemstraat. Vóór de bouw van het Sint-Pietersstation begon aldaar de Ganzendriesstraat en moest men doorheen de spoorboom om het huidig nog bestaande deel van de straat te bereiken. De patroonheilige van de nu niet meer bestaande kerk van de Graven van Vlaanderen wordt met een gans afgebeeld! Sinte Veerle of Sinte Farahilde was geboren en leefde in het latere Lotharingen. Zij overleed rond het jaar 750, toen ze bijna 90 jaar oud was. Zij werd door haar vader, een machtig prins uit Lotharingen, tegen haar wil in uitgehuwelijkt, doch wist maagd te blijven. Als mirakel wordt ons een verhaal opgedist, waarbij zij de stoffelijke resten van een gans terug tot leven wist te wekken! Sommigen spreken van een wilde gans, anderen spreken van een trapgans. De trapgans zou één van de grootste vogels ter wereld geweest zijn, waarvan het model van de poten zeer veel gelijkenis vertoonde met dat, van de poten van de wilde ganzen en de boerenganzen. Sommigen verklaren haar naam als volgt: Farahilde = Hilde + vaar = heilige vaart. Zij werd aangeroepen tegen kinderziekten; veeplagen; reisperikelen; peri-

De H. Farahilde wordt samen met de H. Gregorius gevierd op 4 januari.

kelen bij onze *laatste reis*; huiselijke twisten. Zeer opvallend liet Boydin van der Luere of Boudewijn van der Lore(n) zich op het einde van de 14de eeuw door het levensverhaal van Sinte Veerle inspireren, toen hij het verhaal dichtte van de "Maagd van Gent" : het woud = het Eekhout; de open plek = de Ganzendries; de tuin met omheining = de tuin waarin de wilde ganzen werden opgesloten; het zwarte kleed = het rouwkleed van de maagd-weduwe; de aanwezigheid van verschillende heiligen = haar titel van *Sinte-Veerle*; de vlag en grafelijke kroon van de leeuw = haar verwantschap met de eerste Graven van Vlaanderen, die eveneens uit Lotharingen afkomstig zouden geweest zijn; enz. Als modesnufje uit die tijd, werd enkel de verouderde witte gans, die wel als een uitstekend waker gekend is, door een witte leeuw vervangen ! De herder, die in de oudheid met zijn kudde ganzen (gent's) op weg naar Rome, zal men eveneens "gent" hebben genoemd en ook de plaats, van waar de man kwam, zal men naar analogie "Gent" hebben genoemd !...

Nadat verschillende afzonderlijke woonkernen tot één geheel waren vergroeid, heeft de naam "Gent" het op de andere namen gewonnen, heeft alle rechten gekregen en deze tot op heden behouden !...

BIBLIOGRAFIE

- "De Geschiedenis der Schelde" door Floris Prims, in : "Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap van Antwerpen", Bdl. LVII, 2e Afl., 1937.

Café "Ganzendries" op de hoek van de Patiëntjestraat en Aaigemstraat.

- "De Maagd van Gent", door Maurits Van Wesemael, in : "Ghendtsche Tydinghen", nov. 1975.
- "De Maghet van Ghent zeshonderd jaar jong 1381-1981", door W. Vlerick, in : "G.O.V. Heraut", 1.9.1981.
- "De Voorgeschiedenis van Gent", door Prof. Dr. S.J. De Laet, samenvatting van voordracht van 30.1.1949 in de Stadsboekerij gehouden.
- "De vroegste geschiedenis en het ontstaan van de Stad Gent", door A. Verhulst, in : "Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent", Gent, 1972.
- "Generale legende der heylighen", door P. Petrus Ribadineira en Rosweyde, Antwerpen, 1629 (tweede druk).
- "Gent in de Literatuur en de Folklore", door Prof. Dr. De Keyser.
- "Geschied- en aardrijkskundig woordenboek der Belgische gemeenten", door Eug. De Seyn, Brussel, z.d.
- "Het Ganzenbord", door Frans Van Bost, onuitgegeven.
- "Het Stekene Vaardeken, het vergeten vaardeken !" door Suzanne Janssens, in "Ghendtsche Tydinghen", 15.5.1987.
- "Over Boerenganzen en Grauwe Ganzen", door drs. B. Bergsma, in : "Hamster", juli-augustus 1974.
- "Populaire beschrijving van de grond waarop de stad Gent is gebouwd", door L. Michel Thiery, Gent, 1950.
- "Speurtocht in het vroege verleden van Gent en omgeving", door Maurits Gysse-ling, in : "De Oost-Oudburg", 1980.
- "Uit de vroege geschiedenis van Gent en de Oost-Oudburg" door Maurits Gysse-ling, in : "De Oost-Oudburg", 1986.

- "Volkscundige kalender voor het Vlaamsche land", door Gab. Celis, pr., Gent, 1923.

Suzanne JANSSENS

6.11.1988

"GHENDTSCHÉ TYDINGHEN" OP COMPUTER

Ons lid de Heer **Mark Rummens** heeft met zijn personal computer alle jaargangen van "Ghendtsche Tydinghen" in een bestand opgeslagen. Hij gebruikte als programma dBaseIIIplus en werkte met 5.25 inch diskettes. Leden die geïnteresseerd zijn kunnen gratis een copie nemen. Telefonisch contact met de Heer Rummens kan op het nummer 21.10.98 (na 19 uur) vanaf 8 augustus a.s.

Voor de geïnteresseerden laten wij hier enkele details volgen.

Bestand opgemaakt met programma dBaseIIIplus op 5.25 diskette. Opgenomen werden alle artikels vanaf de eerste jaargang (1972) tot het laatst verschenen nummer, behalve :

- mededelingen
- aankondigingen
- bibliografie
- puzzels

De naam van het bestand is GHENDTTY.dbf.

De records hebben zes velden :

1. IDFCODE (identificatiecode) = een codegetal bestaande uit twee getallen van elk twee cijfers waardoor het artikel inhoudelijk geïnclassificeerd wordt. Er wordt een dubbele code gehanteerd omdat een bijdrage vaak in meer dan één deelgebied thuishoort (bv. een bijdrage over de gebroeders VAN EYCK hoort zowel bij 08 biografieën als bij 63 plastische kunst).

2. AUTEUR = naam en voornaam van de auteur. Deze wordt zoveel mogelijk voluit vermeld, ook als in de publicatie enkel initialen gebruikt werden. Ingeval van schuilnaam wordt de echte naam vermeld, gevolgd door de schuilnaam. Bij opname van vroegere artikels wordt de naam van de oorspronkelijke auteur vermeld als de bijdrage letterlijk werd overgenomen (bv. de artikels van Pierre KLUYSKENS), maar de naam van de actuele auteur als de bijdrage herwerkt of aangevuld werd (bv. Hugo Collumbien bij de Inventaire Archéologique).

3. **AUTLIJST** (auteurslijst) = vermeldt het aantal auteurs. Als er meer dan één is (bij G.T. eerder zeldzaam) wordt immers van het zelfde artikel telkens een record per auteur gemaakt.

4. **TITEL** = titel van het artikel.

5. **JAAR** = kalenderjaar van de publicatie.

6. **PLAATS** = vindplaats, zijnde de aflevering in de jaargang, gevolgd door de bladzijde. Door de doornummering van de bladzijden per jaargang is het vermelden van de aflevering weliswaar niet noodzakelijk, maar kan wel nuttig zijn voor bezitters van losse nummers.

Tevens zijn er twee indexbestanden :

GTAUT.ndx = klassement per auteur (alfabetisch) en vervolgens chronologisch

GTIDF.ndx = volgens IDFCODE en vervolgens per auteur.

LEZERS SCHRIJVEN ONS

De Heer **Theo De Smet** schrijft ons het volgende :

“Precies 16 jaar geleden verscheen in onze “Gh. T.” (1973 - Nr. 7-8 - p. 157) de tekst van “De Stirkste Man van Gent”. Dit enig Gents lied, voorwaar het lijfstuk van onze vaders, heeft toen vele harten deugd gedaan. Zelf heb ik dat smakelijk lied meermaals voorgedragen-gezongen, steeds op verzoek in een select gezelschap van niet-Gentenaars. Succes was verzekerd !

Persoonlijk zou ik het spijtig vinden moest dit zo gemoedelijk lied - het product van twee onbekende Gentenaars - verloren gaan of totaal in de vergeethoek geraken ! Daarom meen ik er goed aan te doen u hierbij de woorden, maar vóoral de MUZIEK, zeer belangrijk, toe te sturen. Ik hoop het nog te kunnen beleven dat “De Stirkste Man van Gent” in onze Gh. T. zal verschijnen.”

De tekst die de Heer De Smet ons opstuurt is een van de ontelbare varianten die niet zodanig veel afwijkt van de vroeger gepubliceerde tekst. Wij maken evenwel graag gebruik van zijn brief om hier de muziek te publiceren van dit liedje over de voorganger van John Massis.

-Persoonlijke aanpassing tussen de "woorden en de muziek" is soms vereist!-

Met overtuiging

Es-ter fij-hiet ie-mand die mij nie-en-kent a-wel ik ben de sterk-ste Ja-de
STARK-STE MAN VAN GENT Nie-mand die mag-ter mij kwaad be-zen of
'k hie hem by zijn vel en 'k ait er op mee mij-ne knie. En om mijn For-ce in Lopen baar m'
kure te tuuge die sterk ik d'e-ne vast en 'k smyt hem naar om-huu-ge tens
moet Hij bra-ve bly-ve, want da-riede wel van hier, 'k See-hem in stikre trekke als ik
schiet al in mijn vier!

Muziek : Onbekend

- Twee echte Gentenaars -

Tekst : Onbekend

Van de Heer **Eric Vergeylen** ontvingen wij de volgende brief : "Ik dank de Heer Rudy Van Elslande hartelijk om zijn antwoord in Gh. T. 1989 - Nr. 2 - p. 126. Inderdaad, in 1649 werd er geen enkele kaart van Gent uitgegeven, wel verscheen er toen : Het Stedebok door Johan Blaeu. In dit boek werd het plan van Gent, hetzelfde plan waar eens de auteursnaam werd overlakt en getekend Henricus Hondius heruitgegeven. Nogmaals hernomen door A. De Visscher te Brussel enkele jaren geleden. Wat de reden was van de vraag die ik stelde in het tijdschrift 1988 - Nr. 6 - p. 359 kan inderdaad nogal vreemd overkomen, deze kaart kon zeer lang aangekocht worden in het Documentatiecentrum, maar niet in kleur. Ondertussen ben ik in het bezit gekomen van dit plan. Mocht er nog iemand van de Kring geïnteresseerd zijn in dit plan, men kan het nog steeds bestellen bij het Gemeentekrediet."

De Heer **Arthur De Decker** herinnert er ons aan dat het boek "Van Wei tot Wijk" nog steeds beschikbaar is. Moeten wij er nog bij vertellen dat dit boek over "Honderd Jaar Heirnis" een absolute "must" is voor de inwoners van deze wijk ? Wij denken niet dat veel Gentenaars van "daarbuiten" niet geboeid zouden zijn door dit zeer leerrijk boek van meer dan 250 blz. dat uitpuilt van nooit gepubliceerde foto's van de "Heirnis van toen".

Er even aan herinneren dat het boek kan bekomen worden door 450 fr. over te schrijven op Rekening Nr. 001-1777529-80 van "100 Jaar Heirnis". Luxe-uitgave aan 850 fr.

Oppassen ! Wij hebben gezegd "het boek is nog steeds beschikbaar", maar dat blijft het natuurlijk niet. Dus, niet te lang wachten indien gij wilt vermijden later op zoek te moeten gaan in de antiquariaten en er de prijs betalen die in deze instellingen gebruikelijk zijn.

Pro memorie : ook nog te bekomen in het Doc. Centr. aan 400 fr.

In verband met "De Oester van den Arme" ontvingen wij van de Heer **A.K. Evrard** de volgende toelichting :

"In het rijkelijk gedocumenteerd artikel "De Vismarkt" (Gh. T. 1989 - Nr. 2 - p. 106) lezen we : "Vroeger werden mosselen praktisch uitsluitend door de kustvolkeren gegeten. Naar alle waarschijnlijkheid is men in onze streken met mosselen beginnen venten in het begin van de 18e eeuw."

Wanneer men nu ziet dat bij opgravingen of grondwerken in onze steden ganse lagen schelpenkalk worden aangetroffen, kan men zich dan niet afvragen of mosselen al niet sinds lang een belangrijke eiwitbron in de voeding van onze bevolking hebben uitgemaakt ? (Voor Gent bvb. zal de aanvoer o.a. uit Boechoute in de Vier Ambachten, geen groot probleem geweest zijn.)

VRAAG EN ANTWOORD

In Gh. T. 1988 - Nr. 4 verscheen op p. 237 de foto van een gedempte waterloop. De Heer **Frank O Ödberg** (St-Maria-Horebeke) vroeg welke lezer dit zicht kon identificeren. Het antwoord heeft een tijdje op zich laten wachten maar is dan eindelijk toch gekomen van de Heer **Jacques Lataer**. Simpel, zegt hij : Hoek Lange Steenstraat/Lange Schipgracht. Rechtover Brugge-man.

Nota van de Redactie

Wij zijn helemaal niet overtuigd. Deze foto is afkomstig van de grootvader van de Heer Ödberg die gestorven is in 1917 en ze dateert waarschijnlijk van rond de eeuwwisseling. De Schipgracht werd gedempt in 1948. Er werd ons reeds gesuggereerd (en wij denken zeer terecht) dat er moet gezocht worden in de richting van de in 1899 gedempte Houtleie.

De Heer **Jacques Lataer** heeft op zijn beurt een vraag :

“Voor mijn opzoekingen aangaande Winterhulp zou ik iets meer willen vernemen aangaande het plaatselijk werk (verlofgangers, solidariteitsbijdrage, Kerst- en Sinterklaasfeesten,...) in de regio Groot-Gent. Misschien zijn er nog personen die hierover enige souvenirs bezitten. Ook zou ik graag ervaringen vernemen (positieve of negatieve) over de werken (bedelingen) van Winterhulp.

De Heer **Leon Crommelinck** (Schelderode) schijnt een aandachtige lezer van ons blad te zijn, waarin hij - terecht - over het volgende gestruikeld is. Hij citeert :

Gh. T. 1979 - Nr. 6 - p. 337 : De Luikse ingenieur Charles Marcellis.

Gh. T. 1989 - Nr. 1 - p. 34 : Karel Hendrik Marcellis, advocaat geboren te Antwerpen.

Wie lost voor hem het probleem op van die Antwerpse-Luikse Ingenieur-Advocaat Karel Charles ?

Oproep van de **Heemkundige Kring Oost-Oudburg**.

Ter gelegenheid van de heropening van de toneelzaal Kring H. Hart, H. Hartplein 2 te St-Amandsberg, wenst de OOST-OUBURG een gelegenheidstentoonstelling in te richten omtrent verdwenen toneelverenigingen te St-Amandsberg. Deze zou doorgaan het tweede weekend van september 1989. Enkele verenigingen zijn gekend, maar misschien zijn er nog andere. De gekende zijn : “De Roelandszonen”, actief op het H. Hart, volgens het gemeentearchief heropgericht in 1948 en gestopt in 1958. “Kunst kent geen Grenzen” vermeld in het gemeentearchief in 1923. “Kunst Ontwaakt”, vermeld in het gemeentearchief in 1945. Wie inlichtingen mocht hebben of

over documentatie beschikken wordt vriendelijk verzocht dringend contact op te nemen met de Heer Roger Poelman, Zavelput 14, 9110 St-Amandsberg (Tel : 28.64.55) of met de Heer Hubert De Vos, Johannes Hartmannlaan 19, 9110 St-Amandsberg (Tel : 28.48.50).

GÊNSCHE PRÂOT

Ze waoren op 't slagveld, in 't wierd stillekes aovend.

De serzant Potirde wierd afgezonde mee e g'hîel piket om de dûuë te gân begraove. 't Waore bijnâor al Gentenirs.

- Zie, zei de Potirde tege zij mane, ge keunt hier mee e stuk of tiene beginne mee g'hîel dienen hûup wig te kuische, 'k zal straks ne kîer kome zien; in hij trok mee d'andere verder.

En half uurke laoter kwamt er îenen afgelûupe.

- Serzant ! riept hij, 't es dâor îene die me nie en keune begraove.

- Wâorveure da ? zei de serzant ezûu.

- Hij wilt abseluut hên dat hij nie dûud en es...

- Niemendale, riep de serzant kwao gaowig, ze zoen dat allemâol keune zegge !...

VORIGE JAARGANGEN VAN 'GHENDTSCHÉ TYDINGHEN'

Dank zij de medewerking van onze lezers, zijn volgende nummers opnieuw verkrijgbaar tot uitputting van de voorraad.

Jaargang 1972 Nr. 9

1973 Nrs. 11-12

1974 -

1975 -

1976 Nrs. 2-3-4-5-6 + volledige jaargangen

1977 Nrs. 3-4-5-6 + volledige jaargangen

1978 -

1979 Nrs. 1-3-4-5 + volledige jaargangen

1980 Nrs. 1-2-3-5

1981 Nrs. 1-3-4-5-6 + volledige jaargangen

1982 Nrs. 3-4-5-6 + volledige jaargangen

1982 Register op de jaargangen 1 tot 10 (speciaal Nr.)

1983 Nrs. 1-2-4-5-6 + volledige jaargangen

1984 Nrs. 1-2-4-5-6 + volledige jaargangen

1985 Nrs. 1-2-3-4-5 + volledige jaargangen

1986 Nrs. 1-2-3-5-6 + volledige jaargangen

1987 Nrs. 1-2-4-5-6 + volledige jaargangen

1988 Nrs. 1-2-3-5-6 + volledige jaargangen

Prijs per afzonderlijk nummer 60 fr.

Prijs per volledige jaargang 300fr.

Gentse stadstrams en -bussen (Lode HOSTE) : uitgeput. Niet meer verkrijgbaar.

Tijdschriften kunnen afgehaald worden elke zondag tussen 10 en 12 uur in het 'Documentatiecentrum' (behalve in juli en augustus en op wettelijke feestdagen).

Portkosten bij betaling op postrekening :

Tot 2 nrs. : 25 fr. Tot 4 nrs. : 35 fr. Tot 6 nrs. : 45 fr.

Verder per jaargang : 45 fr.

Plattegrond Gent 1641 uit 'Flandria illustrata'.

Uitgeput. Niet meer beschikbaar. (1e uitgave door Hondius).

Plattegrond Gent 1796 door Goethals.

Uitgeput. Niet meer beschikbaar. (identiek aan origineel).

De Bibliothecaresse,
Mevrouw Van Geluwe-Eggermont A.